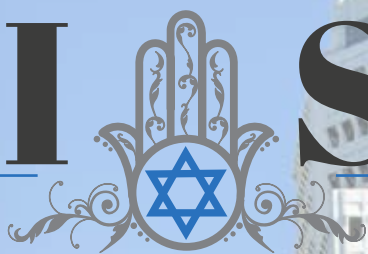

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET LAPJA

FACEBOOK.COM/PESTISOLET

Jókai nem ismert verse és a leányiskola

3. oldal

Színpadon előítéleteink sora

24. oldal

KETTŐSLÁTÁS

A RABBI ÉS A PROFESSZOR

Talán akadnak, akik szerint a kettőslátás nem jó. Sőt. Nos, ők azok, akik nem ismerik a mi kettőslátásunkat. Ugyanis, akik hétről hétre velünk tartanak csütörtökönként délután hattól, azok már alig várják ezt a Kettőslátást, amikor rabbink, Frölich Róbert és Gábor György, az OR-ZSE professzora beszélget a Tanakh fejezeteiről, szépen, komótosan, alaposan, Dési János moderálásával. Bő bő három éve vágunk bele, s már a Bírak könyvénél tartunk. Nem sietünk sehova – igyekszünk alaposan megbeszélni mindazt, ami egy-egy szöveghelyről eszünkbe jut. Kultúrtörténet, festmények, szobrok, régészeti leletek, regények és filmek idéződnek fel, aztán gondolatok arról például, hogy a keresztény hagyományokban minderről mit gondolnak. Biblia trip közösen, hétről hétre.

Kettőslátás, mert miként látja egy rabbi és miként egy vallásfilozófus? Akik velünk tartanak persze már megtapasztalták, időnként ez nem is kettőslátás. Legfeljebb, ha másfeles – mert nagyon sok dolgot hasonlóan látnak.

Az előadók úgy tűnik, kifejezetten élvezik ezeket a párbeszédet, egymást inspirálják, segítik a gondolkodásban – s kialakult egy olyan törzsközönség, amelyik kifejezetten addiktív lett, hétről hétre várja ezt a sorozatot. Kiváló azoknak, akik nagyon sokat tudnak ezekről a szövegekről, és kiváló azoknak, akik most akarnak minél többet megtudni, megérteni a bibliai történetekből

**Online a Zoomon lehet
hozzánk csatlakozni:
389 906 7799-es kóddal,
a jelszó: dohany**

A TARTALOMBÓL

Fényi Tibor: „Az Örökkévalótól kapott mécses”	3
Bruck Irma: Közvetlen buszjárat az antiszemitizmus ellen	7
Dávid Gyula: Észtországi zsidók – múlt, jelen, ...	10
Deutsch Andor: Egy zsidó mérnök Amerikában	12
Kerényi Kata: Meg kell tanulni, hogyan rendezz egy ügyet történetté	14
Nagy Gabi: A háború és a normális élet filozófiája	17
Tardos János: Falusi történet arról, ki a zsidó most	20
Rövid hírek	23
Jánossy Lajos: Itt élet	24
Beregi Péter: Mindig fizetünk a végén	28
Bodrogi Fűszeres Eszter: A töltött ételek ünnepe	29

IMPRESSZUM

Pesti Sólet • A Dohány utcai körzet lapja • Címlapfotó: Tel Aviv – Dési János
Felelős kiadó: A Dohány Utcai Templomkörzet felelős elöljárója
Főszerkesztő: Dési János • email: pestisolet.lap@gmail.com • Megjelenik kéthavonta
Készült az Alapítvány a Dohány utcai Zsinagógaért támogatásával
Tördelés: Borgis-Prin Bt. • Nyomtatta a DePress Kft

„Az Örökkévalótól kapott mécses”

Dr Lázár Piroska és zsidó lányiskolája

Évszázadokkal ezelőtt is gond és viták tárgya volt, hogy mit kezdjünk a lányok tanításával? A gazdagabbak házitanítót fogadtak, a többieknél az ismeretek átadása az édesanyák feladata volt: szombati gyertyagyújtás, kóserság, rituális fürdőzés, ünnepek, háztartásvezetés. De nem túl sokáig, hiszen a lányokat már tízes éveik közepén férjhez adták. Akkortól pedig a nő dolga a szülés, a családi élet fenntartása, és annak lehetővé tétele, hogy a férje tanháza, a fiúk héderbe járjanak, rendes zsidókká legyenek.

Nálunk a változás a XIX. század közepén indult el, részben az iskolakötelezettséggel, hiszen egyre több nő munkaerőre lett szükség. A középosztály esetében pedig a nők emancipációs törekvései miatt, aminek az írásbeliség volt a fő támasza. A korabeli lapokat, magazinokat, verseskönyveket és regényeket főleg nők olvasták, akik előtt így tágabbra nyílt a világ. Ezt a politika és az oktatási rendszer csak kényszeredetten követte, hiszen a nő dolga az anyaság, és szellemileg amúgy is képtelen úgy teljesíteni, mint egy férfi, amiért a lányiskolák tananyaga jóval egyszerűbb volt a fiúkénál. Így viszont a nők csak akkor tehettek érettségit, ha előtte egy fiúgimnáziumban magántanulónként különbözeti vizsgák során jutottak túl.

Az első magyarországi diplomás nő Hugonai Vilma még Svájcban szerezte meg az oklevelét, amelyet itthon hosszas procedúra után honosítottak. Lényeges változások csak 1895 után, Wlassics Gyula minisztersége alatt mentek végbe. Előbb gyógyszerészeti tanfolyamok szervezését engedélyezték, majd megnyitották az egyetemek bölcsész, orvosi és gyógyszerészeti fakultását is a nők előtt. Első nőként Steinberger Sarolta számára állítottak

ki szülész-nőgyógyász diplomát, bölcsészeti területen pedig a pesti egyetemre 1896-ban beiratkozott **Glücklich Vilma** szerzett középiskolai tanári képesítést. Az első nem orvos női doktori címet Dienes (Geiger) Valéria kapta meg 1905-ben. Ugyanebben az évben a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar ülésének jegyzőkönyve szerint „Lázár Piroska 1905. december 7-én doktori szigorlatra jelentkezik, előadó a dékán”. 1906-ban lett az irodalomtudomány doktora, a célja pedig nem a kutatás, hanem modern szemléletű zsidó női felsőbb iskola alapítása és vezetése volt – ezt tette élete végéig.

Lázár Piroska 1882. április 17-én Egerben született, apja Lázár Mór, aki 1857-től 1910-ig, anyja pedig Kohn Fanni, aki 1862-től 1937-ig élt. Az apa származását ismerjük jobban Székely Gábor: Elszakadás és visszafordulás című, a XIX. század végi – XX. század eleji egri zsidóság életét bemutató forrásértékű könyve, valamint az Erlau Jesiva: Egri zsidók című, 1975-ben Jeruzsálemben megjelent munka alapján. Ezekből tudjuk, hogy Lázár Mór „az első egri zsidó polgár”-nak is nevezett Schwarz István (1813-1869) és Schwarz Johanna unokája, a Pesti Keleti Kereskedelmi Akadémián tanult, majd a nagycsaládi gőzmalom társtulajdonosa lett. A vállalkozás egy idő után nem volt túl sikeres, végrehajtást rendelték el. A Lázár család Pestre költözött, az apa kereskedőként dolgozott tovább. Piroska viszont az egyetemen irodalmat és történelmet, Olga húga pedig színművészetet tanult, ami nem volt jellemző az ortodox családokra. Egy 1902-es

újságcikk Diákkisasszonyok hangversenye címmel számol be egy jótékonyági akcióról, ahol Lázár Piroska óriási sikerrel szavaltta el Jókai Mór ez alkalomból hozzá írt versét¹:

A DIÁKKISASSZONYOKRÓL

Bölcsészet a nőknek, vakmerő egy eszme,
Mely a mi csak női, mindent ellenezne.
Hisz a tudatlanság a nő legszebb éke:
Abban a megnyugvás, abban van a béke.
A nő boldogsága, hogy tűrjön és higgyen,
Hogy ne emlékezzék, hanem csak feledjen.
Élte hivatását végzi az asszony, ha
Betölti a napját a tűzhely, a konyha.
Az volt a fogalom a régi világban:
»Hallgasson az asszony az ekléziában.«
Változtak az idők, a világ megmozdult
(...) S ebben a nagy harcban, mely hódítva terjed,
Világidomító új fogalom erjed,
Hogy a nő lelke is bir szellemerővel
Versenyt küzdeni az új emberöltővel,
Hisz eddig a nőről azt hitte a világ,
Hogy az csak gyönyörre teremtett bájvirág.
De most már a nőnek is fegyvere az ész
S a kemény akarat, a mely tanulni kész.
(...) Vegyészet titkait, egészség védelméért
S végül a hazának igazi szerelmét,
(...) Azért a nő nem fog sorsától eltérni,
A szív nőé marad, csak esze lesz férfi,
Kísérje hő áldás őket e pályára.
Magaslatán hálás elismerés várja.

Valószínűleg nem egyszerű jótékonyági esetről lehetett szó, hanem a női emancipációs küzdelem fontos eseményéről, amin Jókai mellett Fedák Sári, Varsányi Irén és még számos népszerű művész is részt vett.

A doktorátus megszerzése után Dr. Lázár Piroska „poétika és irodalmi történet” tanárként kezdett dolgozni. Azonban már 1907 szeptemberében három osztállyal megnyitotta „Dr. Lázár Piroska internátussal kapcsolatos felsőbb leányiskoláját” Budapesten, a Váci körút 78-ban. A következő tanévben már öt osztálya volt, újabb egy év múlva pedig már az akkori rendtartásnak megfelelően teljes, hat osztályos felsőbb leányiskolaként működött. A „felsőbb leányiskolák” Trefort Ágoston minisztersége óta a középfokú magyar leánynevelés első rendszeres és széles körben elterjedt intézményei voltak. A Dr.

Lázár Piroska Felsőbb Leányiskola indulásakor valószínűleg még csak magánoklevelet adhatott a diákjaiknak a tanulmányokról, azonban a hat évfolyam feltöltését követően az iskolát „Engedélyezte és nyilvánossági joggal ellátta a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr”. A „nyilvánossági jog” engedélyezésével államilag elismert oklevelet állíthattak ki, amiért cserébe állami ellenőrzés alá kerültek, és formálisan a tankerületi főigazgató lett az iskola főigazgatója, de akkoriban ez még igen tág határokat biztosított tevékenységük önálló kialakításához.

A hatosztályos felsőbb leányiskolát kétéves „nők iskolája” egészítette ki. Érettségi bizonyítványt még ezután sem adhattak, mert a minisztérium célja nem a továbbtanuló, egyetemet végző nők kinevelése volt, hanem a humán műveltségű családanya és szolgálatkész feleség szerepkörre történő képzés, annak ellenére, hogy az egyetemek már nyitva álltak a női hallgatók előtt. A minisztérium szerint „a leányoknál nagyobb óvatosság szükséges az erőltető stúdiumra való elhatározás dolgában”, ezért ők nem tanulhattak pl. ógörögöt. Helyette „görögpótló tárgyak” voltak, például görög irodalomtörténet

magyarul és szabadkézi rajz. Viszont 1924-ig az érettségi feltétele volt az ógörög nyelvizsga, amit lányok csak különbözettel tudtak megoldani.

Dr. Lázár Piroska iskolájának gyakorlata jóval modernebb szemléletű volt az akkoriban elterjedtnél. A legtöbb korabeli nőiskolával szemben nem latin nyelvet, klasszikus görög irodalmat és művészettörténetet tanítottak,

¹ Ország Világ 1902. 2. 394.1.

hanem franciát és angolt, társadalomismeretet, fizikát, kémiát, és a lányok zenei, sőt zeneakadémiai előkészítő tanfolyamon vehettek részt. A „Nők iskolájában” a tankerülettől elvárt gyakorlati tárgyak (főzés, varrás, háztartásvezetés) mellett szociális, jogi és gazdasági továbbképzésben részesültek. Az iskola hangsúlyozottan kerülte az akkoriban általánosan alkalmazott magoltatást, drillt, a memoriterek eltúlzását, ezzel szemben individuális, élményszerű nevelést ígért, és céljának tekintette, hogy a lányok életük szép és boldog időszakaként emlékezzenek majd az ott töltött évekre. Prospektusaikban az szerepel, hogy „Egész nevelésünket áthatja a vallás, mert vallásos érzés nélkül valódi erkölcsösség elképzelhetetlen”. Azonban igyekeztek ezt is minél meghittebben, ünnepekhez kapcsolódóan, a hétköznapi életet kiegészítő, teljessé tevő módon megtenni. Az összes dokumentumot átolvasva a „szigorúság” csupán a kóser étkezés kapcsán fordul elő ebben a formában: „Szigorúan koszt.” Talán mindezek miatt az iskolának kiemelkedően jó híre lett.

1913-ban átköltöztek a korábbinál nagyobb és korszerűbb Személynök utca 21-23. számú házba, ahol két emeletet foglaltak el a 120-150 tanuló számára. Itt bérelt lakást Lázár Piroska és édesanyja is.

Az első világháború, majd az azt követő események rendkívüli kihívások elé állították az országot és persze az iskolát is. Reagálni kellett a változásokra, a gazdasági összeomlásra, a forradalmakra, Trianonra, a menekültkérdésre, a mind brutálisabban jelentkező antiszemitizmusra. Eközben a lányokat a magyar nép és a magyar kultúra minél mélyebb megismerésére, „a magyar néplelek megértésére”, a magyarsággal tör-

tendő azonosulásra, hangsúlyozott magyar hazafiságra nevelték – az utolsó pillanatig.

Voltak pozitív társadalmi fejlemények is: 1924-ben a magyar nők is elnyerték a választójogot (egy évvel Mongólia után). 1927-ben pedig új leányközépiskolai törvény született, ennek értelmében a már húsz éve működő Dr. Lázár Piroska felső leányiskola nyolcosztályos leányliceummá alakulhatott, ahol a lányok érettségi vizsgát tehettek, ami egyetemi és főiskolai tanulmányaik megkezdésére jogosította őket. Az első érettségik 1932 júniusában voltak, az év szeptemberétől pedig az iskola hivatalosan Dr. Lázár Piroska Leányközépiskolává vált. Az örömet erősen árnyalta a numerus clausus és a korszellem.

Közben Dr. Lázár Piroska magánélete is jelentősen megváltozott: 1933. január 19-én férjhez ment Beregi Oszkárhoz, a kor legendás, pályája csúcán már túl lévő színészéhez. Beregi 1876-ban született, 1899-től a Nemzeti Színház tagja lett, és közben elvégezte a budapesti egyetem filozófiai szakát. 1907-től 1910-ig Max Reinhardt berlini színházaiban szerepelt, majd visszaszerződött a Nemzetibe. A Tanácsköztársaság alatt verseket mondott, filmben szerepelt, ezért 1920-tól az Ébredő Magyarok folyamatos támadásainak céltáblájává vált, a Nemzeti Színházból is eltávolították. Előbb Bécsbe, majd 1925-től

Hollywoodba ment, több filmben is szerepelt. 1928-ban Reinhardt visszahívta a bécsi színházhoz, két év múlva tért újra haza, ahol ismét támadások, olykor ezer fős antiszemita tüntetések várták. Ebben talán része volt annak is, hogy testvére, Binjamin, alijája előtt a magyar cionista mozgalom vezetője volt, elmondása szerint nagybátyjuk, Herzl Tivadar megbízásából.

Beregi Oszkár és Lázár Piroska sorsa alighanem a Magyar Színház révén kapcsolódott össze, aminek igazgatója és mecénása - a legendás Bárdos Artúr főrendező mellett - Lázár Piroska színésznő húgának, Olgának a férje, Hermann Richárd volt. Hermann maga is rendezett sikeres darabokat. Tanított is, bár jó módú, országosan ismert színházvezetőként aligha az óradíj miatt tartott rendszeresen közgazdasági, jogi és talán színháztörténeti előadásokat is Dr. Lázár Piroska lányiskolájában.

Azonban a család és az iskola sorsát megpecsételte a kor. Először az 1938 augusztusában megalakult színészkamara, amely származási alapon szorította ki a tehetségesebb zsidó pályatársakat a színpadokról. Csak kamarai tagok kaphattak színházi szerződést, viszont a tagságban az első zsidótörvény 20, a második 6%-ban maximalizálta a zsidók arányát. Beregi sehol sem léphetett fel, Hermannakpedig egy pengőért kellett átadnia sikeres, százezret érő színházát a Nemzeti Színház őskeresztény titkárnak, aki azt pár hónap alatt csődbe is vitte. A zsidó színészek számára egyetlen lehetőség volt: önálló zsidó színház létrehozása, ami 1939. november 11-én a hitközség Wesselényi utcai Goldmark Termében, az OMIKE Művészakciójának részeként történt meg - a főrendező Beregi Oszkár lett.

Beregi Oszkárné Dr. Lázár Piroska sem adta fel: az utolsó pillanatig tanítottak, védtek a lányokat. Hogy milyen körülmények között, azt talán jelzi, hogy a Hivatal újra és újra szabályozta a tananyagot, a használható könyveket, az órák szerkezetét, folyamatossá váltak az oktatási és nem oktatási célú ellenőrzések, az iskolai évkönyv címlapján a tankerületi főigazgató egészszoldalas fényképével jelent meg, első oldalon a Hiszekeggyel, máskor a kormányzó fiát gyászoló írással. Belül satisztikákon, ellenőrzések, értekezletek, szertári anyagok felsorolásán kívül semmi más, mint a nemzeti ünnepeken előadott hazafias műsorok minuciózus leírása. Vallásérkölcsi nevelés kapcsán a zsidó lányisko-

la évkönyve az Eucharisztikus kongresszus fontosságáról és az (át-tért) tanulóknak biztosított lehetőségekről írt. Megalkuvásként? Aligha. A lányok érdekében a legkisebb támadási felületet se akarták megkockáztatni, hogy megmaradhasson az egyetlen világi zsidó lányközépiskola. Persze, ez is kevés volt. Az iskolát be kellett zárni, s már az is csoda volt, hogy - noha a VKM.170.796-1940.V. ü.o.sz. rendelete értelmében önálló intézményként megszüntették - a Pesti Izraelita Hitközség Leánygimnáziumának és Ipari Leányközépiskolájának „tagozataként” eredeti helyükön és tanáraikkal működhetek, taníthattak, tovább védhették lányaikat egészen 1944 márciusáig.

Sokáig nem lehetett tudni, hogy pontosan mi történt Dr. Lázár Piroskával. Egy napon megjelent a csillagos házzá nyilvánított, svéd védelem alatt álló Személynök utcai épületben a Gestapo. Állítólag árurejtegetés ügyében nyomoztak, de ezt már akkor se hitte el senki, ilyen piti ügyeket máskor magyar pribékjeikkel intéztettek. Egyesek szerint Beregi Oszkárné Dr. Lázár Piroskát keresték, mások szerint férjét, Beregi Oszkárt, a mindenki által ismert színészt, az OMIKE főrendezőjét, Herzl unokaöccsét, aki ekkor beteg német tisztnek maszkírozva bujkált egy Wesselényi utcai kórházban. Dr. Lázár Piroskát a Gestapo elvitte, kihallgatta - de nem akadtak tőle a férje nyomára. Bergen-Belsenbe deportálták Olga testvérével és annak férjével, Hermann Richárddal együtt. Holttá nyilvánításuk két évvel később jelent meg.

Dr. Lázár Piroska botlatóköve az egykori Személynök, ma Balassi Bálint utca 21-23. számú ház előtt található.

EGY LÁZÁR-TANÍTVÁNY ESETE A SZENT KORONÁVAL

Lázár Piroskánál érettségizett Hegedűs Éva, aki a szomszédos Szalay utcában lakott. Később változott a neve Mme Eve Barre-ra, ő volt Raymond Barre francia miniszterelnök felesége.

„Első amerikai utunkon Carter elnök hozzám fordult:

- Mme Barre! Tudom, hogy maga magyar, szeretnék tanácsot kérni magától. Magyarország kéri vissza a Szent Koronát, de az itteni magyarok nem akarják, hogy visszaadjam. Magának mi a véleménye?

- Kedves Elnök úr! Ha a magyarok kérik, akkor vissza kell adni. Elvégre az övék.

- Igen, de mi lesz, ha az oroszok elviszik? A mostani kormány ugyan garantálná, hogy ott marad, de el lehet ezt nekik hinni?

- Nem tudom, elnök úr, de valószínűnek tartom, hogy igen.

- Azonkívül azt szeretném - folytatta Carter -, ha a magyar koronát mindenki meg tudná nézni.

- De kedves Elnök úr, ezt most is bárki megteheti, mert a másolata látható a Mátyás-templomban, magam is láttam.

Hát, ezt nem is tudtam! Köszönöm, gondolkozni fogok a dolgon.”

Magyarország két héttel később visszakapta a Szent Koronát. Lázár Pirooska alighanem jót mosolygott odaát...

Közvetlen buszjárat az antiszemitizmus ellen

2024 első felében az Egyesült Királyságban az antiszemita incidensek száma több mint kétszeresére nőtt az előző év azonos időszakához képest – hozta nemrégiben nyilvánosságra a brit zsidó közösségek biztonságáért felelős Community Security Trust (CST). Az év első hat hónapjában közel kétezer esetet regisztráltak, míg 2023-ban ugyanez a szám 964 volt. A CST szerint az antiszemitizmus ilyen mértékű terjedése példátlan és sokkoló. Az incidensek többsége Londonban zajlott le, ahol az Egyesült Királyság legnagyobb, 145.000-es zsidó közössége található, ugyanakkor közel tízszer annyi muzulmán él a Nagy London régióban. A zsidó lakosságot és az izraeli turistákat ért atrocitások robbanásszerű megugrásának a hátterében

a Hamasz tavaly októberi támadása és az arra adott izraeli válaszlépések állnak, de a londoni zsidók már évek óta panaszkodnak az antiszemita tendenciákra és egyértelmű fellépést szorgalmaznak.

A júliusban kormányra került Munkáspártot gyakran éri az a kritika, hogy palesztinbarát, és választói bázisában jelentős szerepet játszanak a brit muzulmánok, mégis azután került sor egy több mint tizenöt éve követelt intézkedésre, hogy Yvette Cooper belügyminiszter hangsúlyozta: keményen és egyértel-

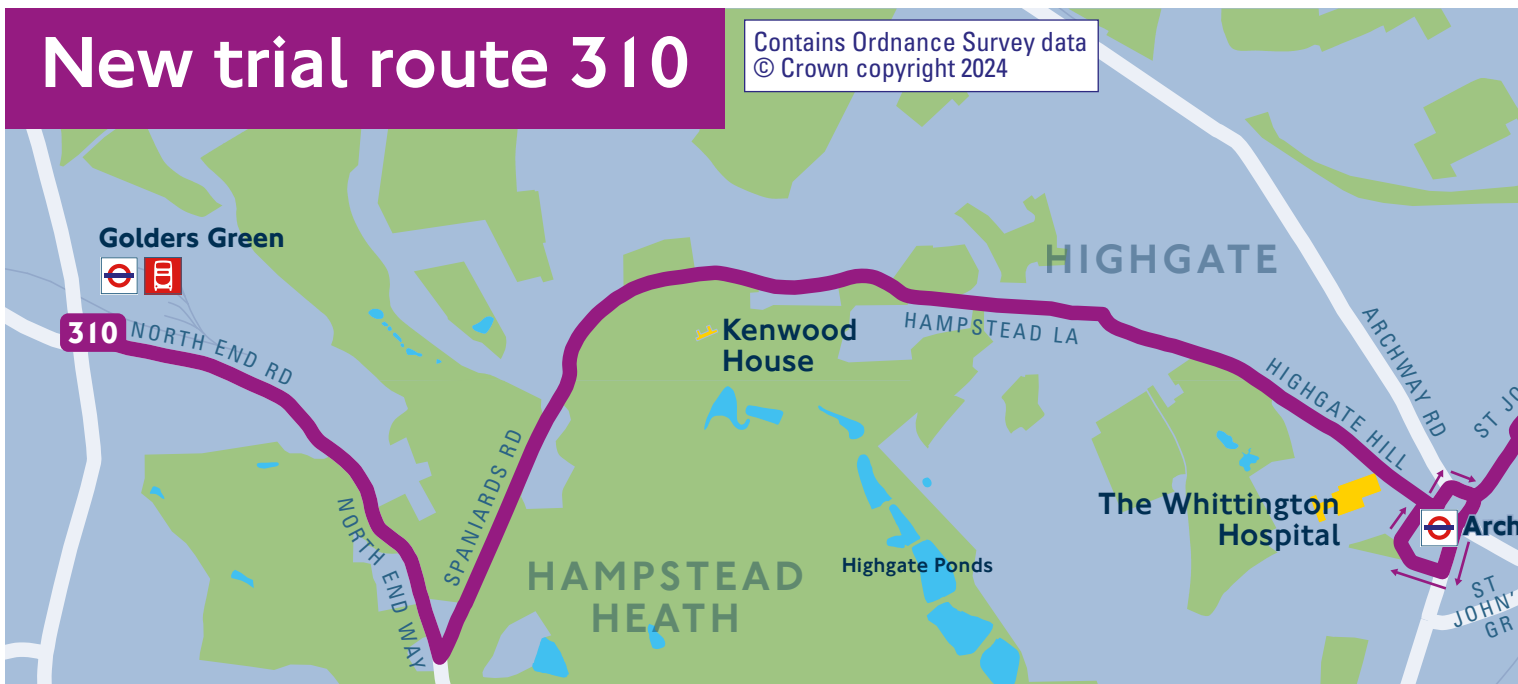
műen fel kell lépni az antiszemitizmus ellen. Jóllehet apró, de mégis nagyon hasznos lépés, hogy – másfél évtizeddel és három londoni polgármesterrel azután, hogy először felvetették az ötletet – elindították a közvetlen buszjáratot Golders Green és Stamford Hill között.

A 310-es busz Highgate-en, Archway-en és Manor House-on keresztül haladva köti össze a brit főváros ortodox zsidó közösségeit. Támogatói remélik, hogy ez a járat biztonságosabbá teszi a londoni zsidók közlekedését, mivel így nem szükséges

átszállniuk a muzulmánok lakta Finsbury Parknál. Andrew Gilbert, a Zsidó Képviselők Tanácsának alelnöke azt nyilatkozta a Jewish Chronicle-nek, hogy a szülők nem szívesen engedték gyermekeiket a Finsbury Parknál átszállni, viszont egy közvetlen járatnál már biztonságban érzik őket. „Egy olyan időszakban, amikor közösségünk példátlan antiszemitizmussal néz szembe, minden olyan intézkedés, amely növeli a zsidó közösség tagjainak biztonságérzetét a tömegközlekedés használata során, rendkívül értékes” – mondta.

Szeptember elején Sadiq Khan, London polgármestere is felszállt az első járatra a Golders Green-i állomáson, és azt nyilatkozta, hogy

a közlekedési vállalat a közösségi aggodalmakra reagál az egyre növekvő antiszemitizmus miatt. „A londoni zsidók félnek elhagyni otthonaikát” – mondta Khan. „Ez a közvetlen buszjárat a két jelentős közösség között azt jelenti, hogy a 310-essel utazva nem kell átszállni, és biztonságban érezhetik magukat. Remélem, ez több embert bátorít majd arra, hogy használják a tömegközlekedést.”

Valójában több mint egy évtizedes lobbizás után döntött a londoni közlekedési vállalat végül úgy, hogy próbaképpen beindítja ezt a buszjáratot. A 310-es indulása előtt Golders Green-ből Stamford Hillbe való buszos utazás a 210-es járáttal a Finsbury Park megállón keresztül volt lehetséges, amely terület régóta magas bűnözési ráta jellemzi. Az év elején Hackney, Islington és Haringey önkormányzatai, valamint a Metropolitan Police kampányt indítottak a társadalmi rendbontás, kábítószer-kereskedelem, lopások és szexuális zaklatások megfékezésére a környéken. Ezek a statisztikák azonban elbogatellizálják a rendzavarások antiszemita jellegét. Zsidó szervezetek már tavaly decemberben jelentették, hogy egy kipát viselő izraeli férfit brutálisan megtámadtak miközben a Finsbury Parkban buszra várt, és a támadó azt kiabálta: „Halál a zsidóra!” További óriási probléma, hogy „a verbális bántalmazás gyakorlatilag normalizálódott. A rendőrség nem igazán foglalkozik az antiszemita kiabálásokkal” – fogalmazta meg aggályait a London Jewish Forum.

A Hamasz tavaly októberi terrortámadása után az első dokumentált eset a londoni közlekedésben egy metravezető akciója volt, amikor is „Free Palestine” felkiáltást intézett utasaihoz a hangosbemondón

keresztül. Ezután aktivizálta magát a London Jewish Forum, amely egyebek mellett ismét előterjesztette a javaslatot a zsidó központokat összekötő buszjárat elindítására. Természetesen sikerként könyvelik el, hogy szeptemberben megindult a 310-es próbauzeme, Amanda Bowman, a London Jewish Forum társelnöke a járat indulásával kapcsolatban azt mondta, hogy „mindez annak a bizonyítéka, hogy ha összefogunk közösségként, akkor képesek vagyunk eredményeket elérni”.

A 310-es nyilván nem oldja meg az antiszemitizmus problémáját Londonban, de talán segít az ortodox közösségek biztonságos közlekedésében. Az egyéves próbauzeme leteltével többet tudunk majd.

Bruck Irma

Észtországi zsidók - múlt, jelen, ...

Az észti levéltárakban 1333-ból találjuk az első említést a zsidókról, de számuk Észtországban egészen a 18. századig meglehetősen csekély volt. Az állandó közösség a 19. században kezdett kialakulni, amikor először hozták be az orosz hadsereg tallinni helyőrségébe zsidó fiatalokat (1828-ban mintegy 500 tíz- és tizenégy év közötti zsidó fiút küldtek a katonai iskolába), akik katonai szolgálat után Észtországban maradhattak. 1865 óta állandóan az észti kormányzásban élhettek azok a zsidók, akik céhbeli kereskedők, mesteremberek voltak vagy egyetemi diplomával rendelkeztek. A közösség gyarapodásával létrejöttek az első gyülekezetek, imaházak, temetők, saját alapok és kulturális társaságok. Tallinnban 1886-ban, Tartuban pedig 1903-ban egy-egy nagy zsinagóga épült (1944-ben mindkettő megsemmisült). 1913-ban 4995 zsidó élt Észtország határain belül. Ebben az időszakban a zsidó szellemi központ Tartuban működött, mivel az ottani egyetemen számos zsidó diák tanult az Orosz Birodalom más részeiről. Itt kezdték meg tevékenységüket a cionista és a szocialista irányzatú szervezetek is.

Észtország függetlenné válása idején, 1918-ban a helyi zsidóság történetében is új szakasz kezdődött, közel 200 zsidó vett részt a függetlenségi háborúban. A helyi zsidók eddig a birodalmi ötmillió orosz zsidó egy kis töredékét alkották, mostantól külön észti zsidó közösséggé váltak, és az ország egyenrangú polgárai lettek. 1926-ban az észti kormány a világon elsőként biztosított kulturális autonómiát a zsidóknak (ezt az eseményt 1927-ben a jeruzsálemi Zsidó Nemzeti Alap Aranykönyvébe is bejegyezték). Az Észt Köztársaságban a második világháború előtt a nemzetiszocializmust és az antiszemitizmust kriminalizálták. Nem volt gyűlölet a zsidók ellen. 1933-ban, amikor Hitler hatalomra került Németországban, a Tartui Egyetemen megnyílt a Zsidó Nyelv és Kultúra Tanácsék. Ezek olyan történelmi tények, amelyekre az észteknek van okuk büszkének lenni. Az angol The Jewish Chronicles 1936 szeptemberében A tolerancia oázisa címmel szentelt összeállítást annak, hogy a szabályok következtében

a zsidók az Észt Köztársaságban szabad és háborítatlan életet élhetnek, nemzeti és kulturális elveik szerint alakíthatják azt. Zsidó gimnáziumot nyitottak Tallinnban, középiskolát Tartuban és általános iskolát Valgában. Zsidó óvodák, sportegyesületek, színjátszóköriök, klubok, könyvtárak alakultak. Észtországban 1939-ben összesen harminckét különböző zsidó szervezet működött.

Az 1940-es szovjet megszállás azonnal véget vetett a zsidó kulturális autonómiának. 1941. június 14-én az észti zsidók közel 10%-át a szovjet hatóságok Szibériába deportálták, mint népnyúzó kapitalistákat, vagy egyszerűen csak a nép ellenségének kiáltották ki őket. A munka- vagy büntetőtáborokban majdnem mindegyikük éhen halt vagy egyszerűen lelőtték őket. A német inváziótól való félelmében sok zsidó már ezt megelőzően Oroszországba menekült. A maradék, elmenekülni nem tudó vagy nem akaró zsidók így a Gulág és a koncentrációs táborok közé ragadtak.

A német megszállás alatt (1941–1944) a nácik közel ezer helyi zsidót gyilkoltak meg Észtország területén. Rajtuk kívül hozzávetőleg 12 500 zsidót vittek Észtországba a náci Németország által megszállt egyéb európai országokból, főleg a litvániai gettókból, akik közül 7500-8000 ott halt meg. 1943 augusztu-

Tallinn, háborús veterán. Fotó: Dési János

sától 1944 szeptemberéig működött az SS által irányított, húsz munkatáborból álló Vaivara koncentrációs táborrendszer, amelyet a céllal hoztak létre, hogy munkaerőt biztosítsanak az északkelet-észtszországi olajpalaipar számára. A táborokat észtekből és oroszokból alakult rendőrszázlójak, valamint a Todt szervezethez tartozó németek őrizték. 1944 júliusától a táborokat fokozatosan felszámolták, ami magába foglalta a munkaképtelen zsidók tömeges kivégzését, ami a kloogai táborban 1944. szeptember 19-én mintegy 2000 zsidó meggyilkolásával zárult. Az Észtországot 1944 szeptemberében visszafoglaló Vörös Hadsereg csak mintegy száz túlélőt talált ebben a táborban.

A második világháborút követő szovjet megszállás évei nagyon megnehezítették a zsidó identitás megőrzését. A szervezett és kulturális tevékenységek teljesen leálltak. Az akkori Szovjetunió más részeiből azonban sok zsidó költözött Észtországba, és ott kerestek menedéket az antiszemitizmus elől. Észtországban szabadabbak voltak a körülmények és jobb az oktatási lehetőségek.

Észtország függetlenségének visszanyerésével a helyzet megváltozott. Lennart Meri elnök kezdeményezésére 1998-ban megalakult az Emberiség elleni Bűncselekményeket Vizsgáló Észt Nemzetközi Bizottság. A nemzetközileg ismert, kiváló finn diplomata, Max Jakobson vezette bizottságot Lennart Meri meghívására Uffe Ellemann-Jensen, Paul Goble, Nicholas Lane, Peter Reddaway, Arseny Roginsky és Wolfgang von Stetten báró alkotta. A bizottság célja a német és a szovjet megszállás alatt az Észt Köztársaság területén elkövetett emberiség elleni bűncselekmények kivizsgálása volt.

Megállapításaiban a bizottság azt írja, hogy a jelentésben tárgyalt bűncselekmények többségéért, ha nem az összesért az általános felelősség a német katonai és polgári megszálló hatóságokat terheli. A bizottság célja azon észt állampolgárok azonosítása is volt, akik beosztásuknál vagy tevékenységüknel fogva emberiség elleni bűncselekményekért, népiirtásért vagy háborús bűnökért felelősek.

Az Észt Örökségvédelmi Társaság elnökének kezdeményezésére Anita Turovski vezetésével már 1988-ban létrejött a Zsidó Kulturális Társaság, amelynek az Észt Szovjet Szocialista Köztársaság Elnöksége engedélyezte zsidó szimbólumok, a Dávid-csillag és a hétágú menóra használatát. 1992-ben a társaságot átszervezték, ennek eredményeként megalakult az Észtországi Zsidó Hitközség. Tallinnban 1990-ben eredeti épületében, a Karu utcában újra megnyitották a [Zsidó Iskolát](#), 2000-ben pedig a zsinagógát, amely kezdetben a Zsidó Iskolával egy épületben működött. 2007 májusában adományozók segítségével elkészült az [új tallinni zsinagóga modern épülete](#). Mindaddig Észtország volt az egyetlen európai állam, ahol a zsidó közösségnek 66 éven át nem volt saját zsinagógája.

2008 decemberében [megnyílt Tallinnban az Észt Zsidó Múzeum](#), amelynek kiállításai az észt zsidók életével foglalkoznak a 19. századtól napjainkig, és áttekintést nyújtanak a zsidóság fontos szerepéről Észtország kulturális és tudományos, valamint üzleti életében.

Az észt zászló újra lobog. Fotó: Dési János

2012-ben, a Holokauszt Emléknapián az Észt Zsidó Közösségi Központban megnyílt az Emlékezés csarnoka, ahol annak a 974 észt zsidónak a nevét őrzik, akiket a mai Észtország területén gyilkoltak meg a második világháborúban. A koncentrációs táborok helyszíneit Tallinnban, Kloogában, Kalevi-Liivában, Vaivarában, Eredában, Kiviõliben és másutt emléktáblák jelzik. Az Észt Történelmi Múzeum felújította a holokauszt áldozatainak emlékművét Kloogában

A Jad Vasem Intézet kertjében egy fa áll, amelyet Uku Masing észt teológus, költő és filozófus és felesége, Eha emlékére ültettek. Masingék a német megszállás idején egy zsidó diákot rejtettek el otthonukban, ezzel megmentették a diák életét. További két észt állampolgár kapott Világ Igaza címet: Polina Lentsman, aki zsidókat mentett a Krímben, és Anna Celmrauga észt-lett kettős állampolgár, aki zsidókat mentett Lettországból.

Jelenleg mintegy 2000 zsidó él Észtországban.

Dávid Gyula

Forrás: Koige taga oli hirm (Minden mögött a félelem) – Sofi Oksanen, Imbi Paju – Tallinn, EPL, 2010.

Egy zsidó mérnök Amerikában

A *brutalista* hamarosan itthon is látható

Az már egészen természetes a számunkra, ha egy külföldi film-ben a Hősök tere Moszkvát játssza, az Alkotmány út a vásznon Buenos Airest jelképezi, a Vigadó környékét Párizsnak ügyeskedik át, az Andrássy út pedig Münchenebb a Münchennél. De az idén szeptemberben, a rangos Velencei Filmfesztiválon bemutatott, az új „nagy amerikai moziként” ünnevelt film ugyan jó részt Budapesten, sok magyar szakember segítségével készült, mást is kölcsön vesz Magyarországról. A hőst.

A 36 éves, amerikai születésű színész-rendező, Brady Corbet két kisköltségvetésű, de rangos fesztiválok is sikert arató művészfilmmel köszönt be a filmpiacra: már a 2015-ös Egy vezér gyermekora és a 2018-as Vox Lux (utóbbi már Natalie Portman és Jude Law főszereplésével, valamint a Velencei Fesztivál rendezői díjával büszkélkedhet) is tehetséget és ambíciót mutatott, de nem jelezte előre azt a kivételes élményt, amit *A brutalista* világpremierjének meghívott vendégei idén szeptemberben a velencei Mostrán átélhettek. A még mindig fiatalnak számító független filmes egy három és fél órás, lélegzetelállító alkotással keltett óriási feltűnést, ami arról szól, amiről az emlékezetessé váló amerikai filmklasszikusok Griffithtől Coppolán át Paul Thomas Anderson műveiig szólni szoktak: Amerikáról. A nagy amerikai mítoszról. Corbet legfeljebb annyit csavar az elődeihez képest a régi témán, hogy mintha arra utalna: ilyen mítosz nem létezik, csupán kitaláció, illúzió, hazugság az egész. Amikor a hazájáról beszél, akkor – elődeikhez és pályatársaihoz hasonlóan – a kapitalizmus hőskoráról fogalmaz meg véleményt, meg a bevándorlói alapélményről. De mintha ezekkel kapcsolatban is mást mondana, mint szokás. Nem a könnyű beolvadás himnuszát zengi, nem a népek olvasztótégelyének látja a hazáját: sokkal inkább az asszimiláció lehetetlenségét sejteti, az újonnan érkezők nehézségeit próbálja megérteni. Azt járja körül részletesen, figyelmesen és nagyon empátiákkal, hogy a bevándorlókat Amerikába is elkíséri régi kultúrájuk, és sorsuk, naivitás azt gondolni, hogy amikor az új hazájukban partra lépnek, rögtön túl is lépnek rajtuk. A „nekünk minden sikerül, ha akarjuk” tengerentúli hurraóptimizusa helyett az Európából származó tragikus élmények nehezen levethető súlyáról beszél. Talán mindebből már következik is, hogy az amerikai antiszemitizmus szintén az egyik fő témája.

A nagy ívű történelmi tabló nem mutatja meg a holokausztot, az mégis folyamatosan jelen van a filmben. Heroista főszereplője, az 1947-ben Amerikába érkező Tóth László (a részben magyar, részben lengyel származású Adrian Brody játssza, aki 2003-ban Polanski *A zongoristájának* címszereplőjeként már egészen közel járt a mostani figurájához), a történet szerint a Bauhaus-alapító Walter Gropius tanítványa

volt, megjárta Buchenwaldot, és művészi elhivatottság ide, tehetség oda, az új hazába érkezése után eleinte egy kisvárosi tekepálya építésén kénytelen dolgozni. Hogy pontosan mit élt át, mi történt vele a háború alatt, azt csupán sejteti a film, és a néző fantáziájára bízta, hogy kiegészítse a töredékes információkat. Amikor a főszereplő már korábban érkezett, őt befogadó unokatestvére, Attila (Alessandro Nivola) keresztény felesége azt mondja neki, hogy ha az új otthonában sikert akar elérni, akkor talán át kellene operáltatnia az orrát, a főhős csak annyit felel, az akkor lett ilyen, amikor ki kellett ugrania egy mozgó tehervagonból. Kicsit később egy elegáns karácsonyi mulatságon a háborús emlékeiről faggatják a kíváncsi vendégek, de ő nem hajlandó mesélni. Felesége, Erzsébet (akit az angol Felicity Jones alakít) és a vele

érkező unokahúga, a hallgatag Zsófia (Raffey Cassidy) csak néhány évvel később kerül elő egy menekülttáborból. Zsófia a film fináléjában kap majd komoly szerepet, amikor előlép az árnyékból, és a töredékes történethez visszamenőleg új és teljes értelmezői keretet kínál – annak, aki ezt akarja.

Tóth László az új hazában először bútorokat tervez, és ennyiben talán Breuer Marcellra emlékeztet. De a forgatókönyv írói (a rendező és norvég felesége, Mona Fastvold) a német származású, szintén Gropius társaként dolgozó Erich Mendelont is mintaként használták, aki 1946 és '53 között hét zsinagógát tervezett a Középnnyugaton, amiből négy meg is épült. Ezek az épületek úgy ragaszkodnak a hagyományhoz, hogy alaposan meg is újítják, ott van bennük az óhaza iránti nosztalgia és az újvilág – a hit és a szekuláris modernség. A filmbeli Tóth látszólag profánabb feladatot kap ennél. Véletlenül megismerkedik egy milliomossal (Guy Pierce), aki anélkül, hogy igazán értené a mérnök ideáljait és művészetét, Pennsylvaniában építtet vele egy közösségi központot, amiben még egy református kápolnának is helyet kell kapnia. Kettejük mániákus, elhivatott küzdelme, a különleges épület megteremtése áll a film centrumában. Egyszerűbben szólva: erről szól az egész, ez az a központi szimbólum, amely sorsokat és generációkat vonz maga köré és értelmez át.

A bevándorló, holokauszt túlélő mérnök élete értelmévé emeli a tökéletes épület létrehozását: azzal próbál a régihez felérő, igazi otthont teremteni magának a vidéki Amerikában, hogy szembeszáll a bizalmatlansággal, a gyanakvással, az értetlenséggel, és megpróbálja életben tartani Európából hozott művészi forradalmát meg a hagyományait. Megküzd a megbízójával, ha kell, szembeszáll az épület későbbi használóiival is. Az üzletember eközben egyszerre tiszteli és irigyli ezt a messziről jött, egzotikus furcsa alakot, aki az udvartartása fényét emeli, noha közben kicsit gyanús is – és feltűnően más, mint ő. A mérnök régebben nem volt elég német, most nem tud – és dacosan nem is akar – elég amerikai lenni. Gyanakvás veszi körül, és ez a gyanakvás kölcsönös; de nem a vallása miatt: igazából nem is vallásos. Habár látjuk jom kipuri szertartáson (az ócska, kopott környezet feltűnő ellentétben áll a munkaadóját körülvevő gazdagsággal) és nem sok-

kal később egy reggeli sáchrít imán, a következő jelenetben már egy ragyogó neonkereszt alatt, egy templom karácsonyi jótékonyági ételosztásán áll sorban – igaz, mire a pulthoz ér, elfogynak az adományok, és ő üres kézzel távozik.

A rendező nemrég azt nyilatkozta, hogy a lassan, nehezen, és a kompromisszumok elleni küszködés közepette születő épület számára a filmkészítés metaforája – a filmrendezőt ugyanolyannak látja, mint a tervezőt, akinek nagyon sok finanszírozó és munkatárs bizalmára, tehetségére és türelmére van szüksége, hogy egyszemélyes víziója világra jöhessen. De persze miért pont a rendezője értené jól a filmet? Az építkezést legalább ennyire láthatjuk a főszereplő otthonteremtési kísérlete szimbólumának: lassanként, kínlódva, de valami új születik a romokon, és ő vért izzadva igyekszik az elpusztított régi világa helyére egy újat állítani.

A film azonban némiképp ellenáll ennek az olvasatnak: mintha sokkal inkább volna azon a véleményen, hogy a múlt sosem engedi el a művészt, hanem örökre vele marad. Egy új világban, új sikerek közepette sem tud túllépni mindazon, amit átél. Erre utal az is, amikor a film vége felé Tóth unokahúga, az egykor hallgatag Zsófi, már érett asszonyként, öntudatos izraeli polgárként kerül előtérbe, és arról beszél, hogy nagybátyja fennmaradt tervei a holokauszt és az otthontalan-ná válás traumájának elfojtott kifejeződései.

Ezt persze csak egy rokon mondja, nem a mérnök, hiszen neki már nincs módja véleményét nyilvánítani. Ez is csak egy lehetséges, utólagos értelmezés, amely tulajdonképpen nem a film készítőitől, hanem egy szereplőjüktől származik: csupán egy ajánlat. A film a nézőre bizza, hogy levonja egy küzdelmes, menthetetlenül tragikus európai-amerikai zsidó élet történetének a tanulságait – azt, hogy eldöntse, mi hasznosul a múltból, mi épülhet belőle, vagy épülhet-e belőle egyáltalán valami.

A filmet a BIFF fesztiválon két alkalommal, október 30-án és november 3-án vetítik a Művész moziban, januártól pedig országsszerte is látható lesz.

Deutsch Andor

Meg kell tanulni, hogyan rendezz egy ügyet történetté

Ha a magyarországi szociális munkáról esik szó, Kozma Judit neve megkerülhetetlen. Tanárként, kutatóként, szakmai vezetőként sok segítő szakember életének meghatározó szereplője. Saját életútjáról ritkán mesél, pedig, ahogy ő maga mondja, a történetek a legfontosabbak.

DÍSZLETEK HELYETT VALÓSÁG

- **Hogyan lesz valaki segítő szakember, pláne olyan, aki más szakembereket képez?**

Teljesen véletlenül. Eredetileg képzőművésznek készültem, a Kisképzőben végeztem díszítőfestő szakon (bár a szobrászatban talán jobb voltam), és azt gondoltam, hogy elmegyek Lengyelországba díszlettervezést tanulni.

Akkor élte a lengyel színház a fénykorát, és Magyarországon a díszlettervezés még másoddiplomás képzés volt, kellett hozzá egy belsőépítész diploma. El is kezdtem komolyabban oroszul tanulni, és közben bejártam a filmgyárba dolgozni; díszletet festettem, ami nagyon jó volt, mert sokat kerestem, 300 forintot napi kifizetéssel. Ha az embernek pénze van, akkor rengeteg barátja lesz, és én ezt borzasztóan élveztem is, elég szabad életet éltem, mondjuk úgy, hogy nem értem haza este tízre. Apám ezt nem bírta idegekkel, emiatt el is mérgesedett a viszonyunk. Azt gondoltam, hogy ez így nem mehet tovább, és jelentkeztem az ELTÉ-re magyar-történelem szakra, mert ez még viszonylag közel állt a színházhoz, és egyébként is érdekelt. Elmentem felvételizni, de nem sokat tudtam. Aztán valamikor augusztusban kaptam egy levelet, hogy ha akarok, akkor menjek tanárképző főiskolára. Kisakkoztam, melyik az a tanárképző főiskola, ahol apám nem ér el engem, és soha többet nem tud ellenőrizni: ez volt Pécs, így oda mentem végül tanulni. Nem volt rossz döntés, jó társaságba kerültem, többek között Parti Nagy Lajos volt az egyik csoporttársam. A főiskola után általános iskolában tanítottam, és itt kerültem először kapcsolatba szociális problémákkal. Aztán könyvtáros voltam egy darabig, végül úgy döntöttem, hogy jelentkezem az egyetemre, szociológia szakra. Felvettek, és akkor tettem le végleg a képzőművészeti elképzeléseimről is.

- **De ez még mindig elmélet, miközben a szociális munka nagyon gyakorlati szakma.**

A szociológia szakon volt egy csoporttársnőm, Szanyi Éva, és ő mondta, hogy ha van kedvem, menjek el a munkahelyére dolgozni én is. Ő a Bajza utcai nevelőotthonban dolgozott, ami valamikor az angol kisasszonyoké volt, de mire én eljutottam oda, már a dolgozó lányok otthonaként szerepelt a köztudatban. Ezt megszerettem, szívesen csináltam. Aztán a barátnőm tovább lépett, és említette nekem is, hogy jelentkezhetnék pártfogónak. A mai napig azt gondolom, hogy ez a szociális szakma egyik legizgalmasabb területe, és akkor nekünk, szociológia szakos hallgatóknak maga volt a társadalom élő vizsgálata. Pártfogóként egyszerre látsz mindent: látod a családokat, tehát magát a társadalmi jelenségeket közvetlenül. Látod az iskolarendszert, és hogy hogyan működik egy éles helyzetben, amikor megjelenik egy elkövető gyerek. Látod az egész igazságügyi rendszert, beleértve a börtönöket és a büntetésvégrehajtás többi szintjét is.

- **Mégsem maradtál pártfogó.**

'90-ben megszereztem az angol nyelvvizsgát, ezzel és az addigi tapasztalataimmal sok lehetőség nyílt meg előttem. Kiderült,

hogy ha akarok, akkor elmehetek Amerikába egy fél évre. Hát persze, hogy akartam! De előtte még jelentkeztem Esztergomba, mert ott indult az első szociálpedagógus képzés Magyarországon, és szerettem volna ebben részt vennem mint szakmai oktató. Popper Pétertől kértem ajánlólevelet, aki olyan csodálatosat írt, hogy ezek után kénytelenek voltak felvenni, még úgy is, hogy utána rögtön leléptem fél évre. Mikor visszajöttem, elkezdtem tanítani, és attól kezdve minden jött egymás után.

TÚL ZSIDÓ, TÚL KERESZTÉNY

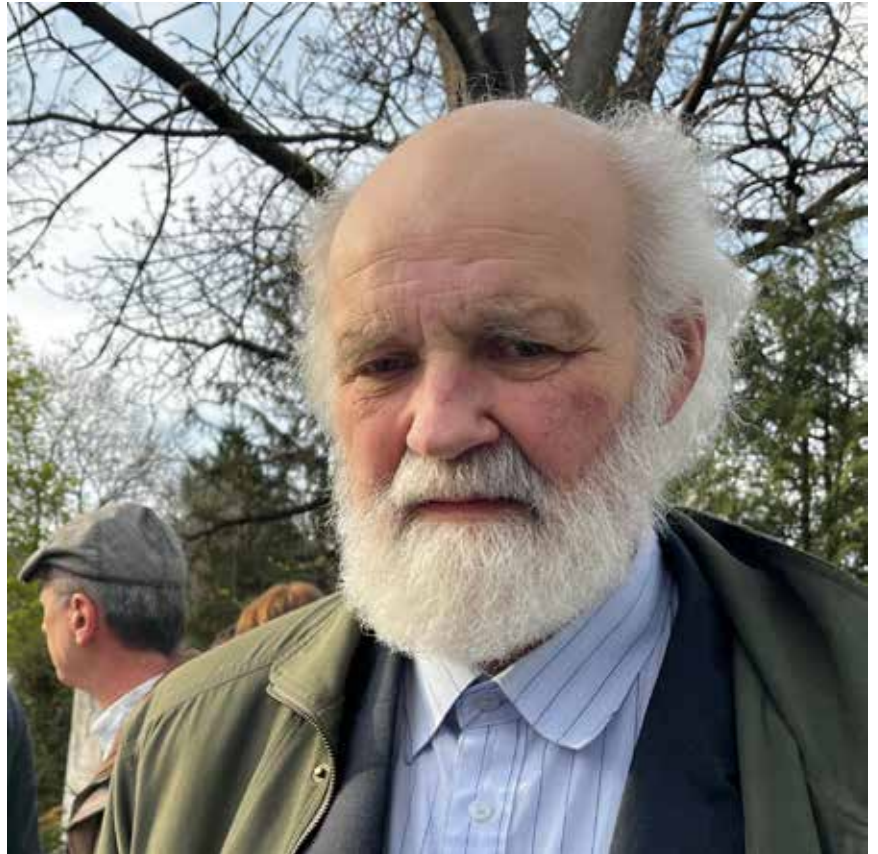
• **Úgy tudom, nem maradtál sokáig Esztergomban.**

'94-ig tanítottam ott, aztán, amikor az egyház betette a lábát a főiskolára, leléptem. De nem csak én: szinte az egész első garnitúra, aki a szociálpedagógus képzést létrehozta. Azt nem állíthatom, hogy a katolikus közeg nem próbált engem elfogadni. Néhány évvel később tanítottam a Zsámbéki Katolikus Főiskolán, ahol szintén volt szociálpedagógus szak, az akkori képzés vezetője hívott. Később azt is szeretnék, hogy legyek én a képzés vezetője. Végiggondoltam, és azt feleltem: „Jó, leszek a házi zsidó addig, amíg ez nem okoz semmilyen személyes problémát vagy konfliktust, tanítok, de ennél többet nem vállalok”. Úgy gondoltam, hogy az első komolyabb vitáig biztosan elfogadják, hogy ki vagyok, mi vagyok, de bármikor előkerülhet később ellenem használható érvként. Végül 2002-ben jöttem el onnan, mikor a választások környékén hirtelen egy nyíltan jobboldali közegben találtam magam. A szociális munka elválaszthatatlan a politikától, hiszen társadalmi kérdésekkel foglalkozik a mindennapok szintjén, de a hallgatókkal egyre kevésbé lehetett beszélni, mert lassan átítatott mindent a napi közélet.

A személyes világnézetem ráadásul ennél sokkal bonyolultabb volt már akkor is. Zsidó identitásom van, ez nem kérdés, mert ez nem olyasmi, amit le lehet mosni a keresztvízzel. Ugyanakkor úgy érzem, hogy van egyfajta átfogóbb tudat, ami egyházaktól függetlenül köt össze sokakat. Ehhez kerestem közösséget sokáig, és nem találtam, magányosan kóboroltam csak, nem tudtam sehová meggyőződéssel kapcsolódni. Még a nyolcvanas évek elején, amikor szakdolgozatot kellett írni, akkor elkezdtem témát keresni, és beleakadtam a Hit Gyülekezetébe. Ez a szakdolgozat lett a később a témával foglalkozó könyvem első változata. Egy kis zugkiadónál jelent meg, akkoriban ez a kérdés elég kényesnek számított. Aztán jóval később a Wesley kiadta még egyszer.

NEM VÉLETLENÜL A WESLEY.

Már jó ideje Iványi Gábor közösségéhez tartozom, itt találtam meg azt az értékítélet nélküli nyitottságot, amit mindig

kerestem. Egy nap gondoltam egyet, és kimentem Békásmegyerre megnézni egy iszenteszeteletet. Az első alkalommal Iványi nem volt ott, de amikor legközelebb elmentem, akkor már igen. Beléptem az ajtón, Gábor felnézett, rám mosolygott, és akkor úgy éreztem, hogy megérkeztem. Ez 2006-ban történt, azóta nem is kérdés, hol a helyem a világban. Az Oltalom munkája pedig egészen egyedülálló: az alacsony küszöb az egyik alapelve, hogy azoknak adjanak valamiféle biztonságot, akik számkivetettek az ellátórendszerben. Amikor a menekültek előtt sokan bezárták a kapukat, ők segítettek. A Fűtött Utca olyan hajléktalanoknak nyújt menedéket és alapvető ellátást, akik egy hagyományos szállóban nem kaphatnak helyet fizikai vagy mentális állapotuk miatt. Az óvodai-iskolai ellátás részeként az intézményekben a gyerekek ruhát és ételt is kaptak. Ez valódi kereszténység, ajtatosság nélkül.

ELMÉLET ÉS VALÓSÁG

• **Több helyen tanítottál, végül mégis más irányt vett az életed.**

Hirtelen azzal kellett szembesülnöm, hogy a felsőoktatási képzés jól jövedelmező üzlet

vált, és megugrottak a csoportlétszámok. Nem volt többé közvetlen kapcsolat a hallgatókkal, ami nonszensz egy olyan szakmában, ahol emberekkel foglalkozunk, és a személyes hatásnak nagyon nagy jelentősége van. Elkezdtem azt érezni, hogy egy gyárban dolgozom, ahol darabszámra készítünk valamit, miközben az én felelősségem is, hogy egy innen kikerülő segítő szakember, akinek a tanácsán életek is múlhatnak akár, mit fog tenni éles helyzetekben. Ekkora létszámnál arra sem volt módunk, hogy megsűrjünk a hallgatókat, a gyakorlati helyekről egyre gyakrabban kaptunk olyan visszajelzést, hogy nem látják pályára alkalmasnak azt, aki hozzájuk ment szakmai gyakorlatot teljesíteni. Akkor ott hagytam Zsámbékot, közben Debrecenben is tanítottam, ott valamivel tovább maradtam. Elkezdtem kutatni. Közben bevezették a két-szintű érettségi rendszert, és csak emelt szintű érettségivel lehetett továbbtanulni, akkor csökkentek a hallgatói létszámok, de ezzel együtt megjelent a fenyegetettség is, hogy bármikor megszűnhetnek szakok. Tankönyveket írtam a hallgatók szórakoztatása helyett, és voltak projektjeim is, például egy nagy oktatásfejlesztési projekt, nyolc országból tíz résztvevővel. Ezen dolgoztam, amikor a főnökömmel sikerült úgy összecsattanom, hogy nem maradhattam tovább.

- **Ezután kerültél a Wesley-vel kapcsolatba, munkakeresés közben?**

Igen, de Iványi Gábor időt kért, és mire felhívott, hogy mehetek, addigra már a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézethez kerültem fősztályvezetőként. Itt szembesültem azzal, hogy a legnagyobb gond a szociális ellátások terén, hogy minden kormány pártállástól függetlenül azonnali megoldást szeretne, hiányzik az a fajta rendszerépítés, ami nélkül semmi sem működtethető hatékonyan hosszú távon.

- **Tudsz erre példát mondani?**

Akkoriban jött be a közmunkaprogram, amin sokan fel voltak háborodva. De ez egy nagyon összetett kérdés. Munkarehabilitációt munka nélkül végezni nem lehet. A munkaképesség egy elképesztően bonyolult, soktényezős dolog. A kétezres évek elején ott tartottunk, hogy a harmadik generáció kezdett felnőni úgy, hogy nem látott maga körül dolgozó embert. Nem tudtak átadódni azok a normák, amik egy olyan családban, ahol a felnőttek dolgoznak, teljesen természetesek: hogy a szülő felkel reggel, elmegy otthonról, és csak délután jön haza, mert dolgozott. Sokszor bele sem gondolunk, hogy ehhez elképesztően nagy önfegyelem kell. Itt kezdődik. Ahol csak idénymunkák voltak, ott az emberek gyakran éheztek, és ez fizikailag is tönkretette őket. El is mondták a gazdák, hogy ha nem etetik meg reggel az embereket, nem tudnak dolgozni. De a munkaképességhez még sok más dolog is kell: kommunikációs készség, egy alaptudás, hogy meg tudja értetni magát valaki a munkaadóval, nagyjából egy nyelvet beszéljenek. Elvárni ezektől az emberektől, hogy tényleg dolgozzanak, képtelenség volt, rehabilitálni kellett őket, ezt pedig csak munkával lehetett. De a közmunkaprogramot ki kellett volna rendesen dolgozni, és szomorú látni, hogy lehetett volna jó is, ha a politika nem teszi rá erre is a kezét, és nem használja ki a segítségével a lelegesettebbeket.

- **Ilyen ügyekkel foglalkozni szinte a szakma csúcsát jelenti, mégsem maradtál az Intézetnél.**

Ahogy már mondtam, a szociális munka elválaszthatatlan a politikától, és van olyan politika, amivel nem szeretnék és nem tudok azonosulni. A Miskolci Egyetemre hívtak tanítani, ott dolgoztam a nyugdíjazásomig. Most pedig a Szociális Szakmai Szövetség ügyvivője vagyok. Szakmafejlesztéssel foglalkozunk, van nemzetközi kutatási programunk is. Én nem tudok munka nélkül élni, és főleg történetek nélkül. Amikor tankönyveket írtam, azok munkatankönyvek voltak, feladatokkal, esetekkel. A hallgatók talán meglátták, hogy a szociális munka a világ egyik legérdekesebb szakmája. Nemcsak segíthetsz embereknek, de elképesztően érdekesek maguk a történetek is. Ezt kell megtanulni: hogyan rendezel egy-egy ügyet történetté. Ha jól csinálod, akkor közben kialakul, hogy mit lehet tenni. A narratívaalkotás az egyik legfontosabb dolog.

Kerényi Kata

A háború és a normális élet filozófiája

“Bárcsak azt mondhatnánk, hogy ez az utolsó háború” - mondta anno, nem túlzottan bizakodóan Golda Meir a jom kippuri harcokat lezáró kabinetülésen. Szavait igazolandó, a helyzet Közel-Keleten 51 év után is változatlan.

“Ruhástól fekszem le,” - váltunk néhány szót az ismerősökkel az engesztelés napját bevezető Kol Nidre fogadalma előtt, mert „ha sziréna van, nincs idő öltözködni”. A szürrealisnak tűnő rövid megállapítás tényként közli, hogy a Szimchát Tórai mészárlások évfordulóján, és idén a sábátra eső engesztelés szent napját is beleértve, hogy Izrael teljes fokú készenlétben a legrosszabbra is felkészült. Közben újból visszatér a rossz emlékeket idéző jom kippuri háború rémálma.

Golda Meir előbb idézett szavait a hadsereg archívuma hozta nyilvánosságra röviddel erev Jom kippur előtt. A néhai legendás miniszterelnök asszony ismerős hangját felevenítő kabinetülés az Egyesült Államok közvetítésével a foglyok hazaengedését célzó tárgyalások háttérében zajlott fél évszázaddal ezelőtt, a déjà vu érzésre azonban még várni kell. Jelenleg új erőre kapott és javában zajlik a legújabb libanoni háború, mellette a kiújuló gázai harcok, illetve Irán és proxy-haverjai által naponta indított támadások. Az egy éve a Hamász terroristái által elhurcolt túsok

kiszabadítása ezidőtájt örömteli valóság helyett még mindig vágyálom csupán.

“Amíg nincs béke, háború van. A háború pedig bármelyik pillanatban előtérbe kerülhet... Lehetetlen egyszerre háborúzni és normális életet élni... A nemzetnek tudnia kell...” - ismerősen visszhangoznak Golda szavai a régi felvételen, és ez már valóban déjà vu. Ilyen hosszú hadihelyzetben az izraeliek kénytelenek egyidejűleg elsajátítani a háborúzás és a normális élet-élés filozófiáját.

Manapság a hétköznapi élet részévé vált, hogy a rövidtávú és ballisztikus rakétákra, illetve a bombával megrakott drónokra másképpen reagál a légvédelmi riasztás, és az is előfordulhat, hogy egyáltalán nem reagál, ha az ellenségnek sikerül átfurakodnia a radar alatt. A katonai protokoll vonatkozó szakmai értelmezéseit már a kisiskolások is betéve tudják.

A normális élethez sajnos az is hozzátartozik, hogy reggel a buszon telefonján, reszkető ujjakkal a legfrissebb, szomorú híreket keresi mindenki. A hadsereg által közlésre engedélyezett esetekért szakad meg az ország szíve - alig 19 évesek jövőbe néző, bizakodó tekintete, kisgyerekes tartalékosok, akik már sohasem térnek haza családjukhoz, és mindemellett az október hetedikéi mészárlások el nem múló fájdalom - „ki tűz által és ki fulladás által, ki kard által és ki fenevad által. Ki otthonuk küszöbén, és ki páncélozott járműben, ki ágyuk melegében, és ki az utcán, ki az őrhelyen, és ki a csatatéren, ki a buszmegállóban, és ki a rendőrségen. Ki autóban, és ki harckocsiban, ki a kibuc ösvényein, ki a legelőn, és ki egy fesztiválon, ki a bevásárlóközpontban, és ki rakéták által, ki alagutakban, és ki bujkálva” - idézte Jichák Herzog elnök Jom Hazikaron estéjén az Unetáne Tokef héber imát idéző sorokat hozzágázítva az október hetedikéi tragédiához.

Emellett, az állandó mozgásban lévő katonákkal, önkéntesekkel együtt zajlik a hétköznapi háborús normális élet. A Fehér Város folyamatosan változó arculata és kulturális élete a háború ideje alatt az ország minden szegletéből érkező és hosszabb- rövidebb ideig maradó menedéket keresőkkel teljesedett ki.

Közel egy év Hezbollah-zaklatás után végül elérkezett a libanoni harcok, a szárazföldi invázió ideje. Az Észak Nyilai hadművelet legfőbb célja a libanoni határmenti kitelepített lakosság biztonságos visszatérése otthonaikba. A kormány és a hadsereg közleményében rendre megjelenő misszió jövőképe az érintettek számára érdekes módon napjainkban nem biztos, hogy ugyanazt jelenti, mint amiben

F-16 gépek Tel Aviv partjainál

néhány hónappal korábban maguk is hittek.

Mintegy hetvenezer északi kitelepített, család többsége Tel Avivban talált ideiglenes otthonra. A kezdeti, mi tagadás ellen-szenv és elutasítás a láthatatlanban sokat kritizált nagyváros iránt azonban lassan felolvadt, és a jellemzően askenázi tel-avivi közösség összehangolódott az északi, többnyire szefárd-marokkói lakókkal. A különböző szokások és vélemények, ha nem is zökkenőmentesen, de lassanként kölcsönösen elfogadottá válnak. Mi több, a szülők munkát, a gyerekek pedig új iskolát és barátokat találva a családok már korántsem érzik olyan szörnyűnek a kellemes éghajlatú tengerparti város lazaságát összehasonlítva a rideg libanoni határhoz közeli, korábbi szigorú életformával. Többen már most sem tartják kizártnak a maradást az úgynevezett háború utáni rendezést követően.

De visszatérve a hétköznapiakra és a Jom kippurra - a városban egyidejűleg javában zajlik a polgári és a vallási élet (is). Az október hetedikéi támadásokat megelőző - többek között a Legfelsőbb Bíróság hatáskörét gyengíteni kívánó, kormányzati jogi reformtervek közepette kialakult - feszült helyzetben az eddig hagyományosan békésen zajló Dizengoff-téri jom kippuri imák a férfiak verekedésébe és a nők sírásába toroklottak. Az ok a helyszínen szegregált imádkozást követelő zsidó szervezet tagjai és támogatói, illetve a városban hagyományosan elfogadó nézeteket valló lakosok közötti ellentéték kiéleződése volt.

A jogi reform a Szimchát Tórai támadások és a háború kitörése miatt felfüggesztésre került, a város vezetése azonban úgy döntött, hogy idén egyáltalán nem engedélyezi a szabadtéri engesztelő napi imát, elejét véve a tavalyi feszültség fokozódásának. A Legfelsőbb Bíróságnál fellebbezést benyújtó zsidó szervezet a nőket és a férfiakat pannellel elválasztó szegregált imádkozást követelt a Dizengoff téren, Ron Huldai főpolgármester rendeletével szemben. A Bíróság az ésszerűség elve szerint kompromisszumot ajánlott, azaz ugyan nem tiltotta meg a szegregált imádkozást, de annak helyét egy másik helyszínen, a Gan Meir parkban jelölte ki.

Az érintett pereskedő felek először a történelem során egyetértettek, legalábbis abban, hogy nem értenek egyet a bíróság döntésével, de tiszteletben tartják azt. Izrael Zaira, az említett zsidó szervezet vezető aktivistája szerint joga van megváltoztatni Tel Aviv világi jellegét, mert az ott lakók nincsenek tisztában a Tóra tanításaival, emellett kritizálta Huldait is, amiért nem tartja tiszteletben a nemek elkülönítését biztosító válaszfal felállítására irányuló kérelmet. Másrészt, a város főpolgármestere ígéretet tett és lakóit is arra kérte, hogy biztosítsák a bíróság által kijelölt helyen történő szegregált imádkozást, megjegyezve ugyanakkor, hogy a nők kizárása által a bírák csúszós lejtőre sodorták várost.

A tel-avivi sokszínű kavalkádot immár egy éve gazdagító északi - egyébként többnyire vallásos - evakuáltak a kérdést illetően sokkal praktikusabban vélekednek. Történetesen úgy gondolják, hogy ameddig a zsinagógában kötelezően a hagyományos szegregált módon zajlik az ima, a jom kippuri

Golda Meir

engesztelésre szabadtéren megjelenő minél nagyobb közösség jelenléte üdvözlendő.

A vallási vitákon túl az idej különleges sábiti engesztelés 25 órája, az előzetes félelmeket igazolandó, sajnos háborús zajban telt el a többirányú, az országot szinte állandó jelleggel érő légitámadások miatt. A bört kimenetele után alig néhány órával érkezett a szörnyű hír egy északi katonai bázist ért kombinált drón- és rakétatámadásról, melyet a rendszer nem érzékelt. A tisztai étkezére szándékosan irányított felrobbantott drón következtében négy katona vesztette életét, 58 megsebesült, közöttük többen súlyosan.

Jom kippurt követően a hét első napján a jeruzsálemi Mahane Jehuda piacon az élet hasonlóan zajlik, mint a háború előtt. A minden igényt kielégítő lulav-választék és az etrog illata, az ünnepi sürgés-forgás arra emlékeztet, hogy az élet megy tovább, a vallási vezetők pedig hasonló tanácsokat adnak.

Az emberek lelke a háború meghatározó része, ezért nem törhetünk meg, mert akkor az egész nemzet elbukik, tanítja Smuel Elijahu, Cfat főrabijja. Fiatal vallásos cionisták kérdésére Rav Elijahu pedig azt válaszolta - "Szimchát Tóra ünnepén vidámak és nem

szomorúak leszünk”, megjegyezve, hogy a sírás katasztrófát jelenthet Izrael népe számára. Arra figyelmeztetett, hogy rabbi Aki-va inkább a “jó jövőt választotta, és nevetett. A bölcsek pedig azt mondták neki, hogy igaz volt, így épül fel egy nemzet, és követnünk kell az ő útját.”Egy egészen más, de lényegét tekintve hasonló felfogásból kiindulva a Hamász több hónapos fogságából kiszabadított Noa Argamani édesapjával együtt megjelent a tiszteletére rendezett baráti és családi partin. A nem sokkal szabadulása után súlyos rákban szenvedő édesanyját elvesztő Noa az önfelelt táncos összejevetelen 246 nap fogság után ünnepelte „visszatérését az életbe”. A gyász és a jelenleg is zajló háború közötti összefüggésről a 12-es csatornának nyilatkozva hangsúlyozta, hogy talán nehezen érthető az ünneplés, “miközben katonáink a csatáren vannak, miközben még mindig 109 tús van Gázában, köztük a társam, Avinatan Or, aki rettenetesen hiányzik nekünk, de ne feledjük, hogy minden napot meg kell becsülnünk az életben, meg kell ünnepelnünk minden pillanatot, amikor itt vagyunk.”

Az említett két példa közös eleme a zsidó vallásból eredő élet iránti tisztelet, és az emlékezés, melynek az elmúlt hónapok során szá-

mos formáját tapasztalhattuk meg.

Az izraeli Nemzeti Könyvtár “otthon, egység, gyógyulás, remény, rugalmasság, emlékezés, megújulás” szavakba foglalta az 5785. Ros hásáná üzenetét. Az elmélkedésre szolgáló hét mélyreható fogalom erejének reményében a könyvtár mindegyik szóhoz egy esszét kapcsolt, azzal az üzenettel, hogy a minket összekapcsoló inspiráló szavak jelentsenek vigaszt, amint az írott szó formálja a történelemtől és a kultúrától alkotott felfogásunkat, és erőteljes hídként szolgál, összekötve az egyéneket és a közösségeket időben és térben.

A különleges “vigasz szavai” egyik ikonikus szerzője Amir Tibon. A Haaretz díjnyertes újságírója az októberben megáldott és lerombolt Nahal Oz kibuc lakója, aki feleségével és két kislányával egy biztonsági szobában vészelt át a terroristák pusztítását, miközben környező szomszédait és barátait lemészárolták vagy elrabolták.

Amir jelenleg evakuáltként él családjával az észak-izraeli Mismar Haemek közösségben, ahol az elmúlt hónapok alatt megírta Nahal Oz és a régió történetét nyomon követő kötetét “Gáza kapui” címmel. A Nemzeti Könyvtár archívumában található írása megeleveníti a helyet, amit „otthonomnak hívok, ami jelenleg üres és elhagyatott, október 7-e nyomait viseli magán”. A hétköznapi élethez lassanként visszatérve a gyógyulás reményében feleségével azt tervezik, hogy gyerekeiket visszaviszik arra a helyre, amit még mindig otthonuknak hívnak, és két olyan ház között található, melynek lakóit kivétel nélkül meggyilkolták.

Nagy Gabi/Tel Aviv

A jeruzsálemi piac. Fotó: Dési János

Falusi történet arról, ki a zsidó most

Volt idő – és újság –, amikor és ahol monoszlói tudósítóként jegyeztem bizonyos írásaimat, egyszerűen csak azért, mert áttettem székhelyemet Budapestről a Balaton-felvidékre, ebbe a kicsi faluba.

A múlt évezred vége óta volt itt egy eleinte csak nyári laknak, nyaralónak használt, már akkor is 150 éves, szép parasztházunk, és nyugdíjasként abba költöztem le állandóra. A ház megvásárlása óta eltelt több mint negyed évszázad alatt kezdtem megismerni ezt a ma csupán 107 lakosú, három vagy négy utcából álló, a környező erdőktől-mezőktől, kis hegyektől és szőlőültetvényektől körülvett falut, mindennapi szokásait, múltjának egyes részleteit – és néhány mai lakóját is. Ismereteim nem behatóak, általánosságban is felületesnek nevezhetők.

Bár elég régóta, de mégiscsak „bebíró” vagyok itt, az őslakosok szerint gyűttment, hiszen nem itt születtem, és csak úgy, mint a nyaralótulajdonosok többsége eléggé kilógok az őslakosok másféle szociológiai összetételéből, már amennyi egyáltalán még itt él közülük. Mert elnézve az utóbbi fél évszázad tendenciáit, ők egyre kevesebben vannak, a falu rohamléptekben öregszik. Persze valamennyire öregszünk mi is: a mai állandó lakosok közül a bebírók is inkább nyugdíjaskorúak.

Lassan már ott tartunk, hogy Monoszló nem lesz más, csak valamiféle nyaralófalú, mert ipar az nincs ezen a vidéken, és mezőgazdaság is csak annyira, hogy abból megélni igazán bajos. Persze szőleje és pincéje-bora régebben csaknem

minden gazdának volt, csakhogy ők kiöregedtek, kihaltak, a gyermekeik pedig elköltöztek a városba, ott dolgoznak, ott élnek, kapálni végképp nem akarnak.

Ide amúgy elég későn érkezett meg a vilányáram és a vezetékes víz, ami pedig a csatornázást illeti, azt már mi is itt éltük meg. Ha jól értettem, már 1974-ben úgy döntött az országos fejlesztési tanács vagy mi, hogy Monoszló fejlődésképtelen, ezért helyi építési tilalmat is elrendeltek, s a falut az 5-7 kilométerrel távolabbi Zánkához csatolták. Ma is ott van a központosított önkormányzat, az utolsó posta és vasút. Hozzánk még az alsóbbrendű tapolcai országúttól is csak egy toldozott-foltozott, bangladesi minőségű, kétkilométeres bekötőút vezet, amit télen néha elvág a hó.

Minket annak idején, 1996-ban épp ez a világvégi nyugalom és a környező táj szépsége csábított ide – bár akkor még volt egy kis postahivatal és egy úgynevezett presszó is a vegyesbolt mellett. Ma a presszó helyén semmi sincs, csak a kultúr üres melléképülete meg egy picit kis könyvtár, ami a covid óta nem igazán üzemel. Bár magát az épületet sok-sok európai pénzből szerencsésen felújították, s így elegánsan kong az ürességtől. Az úgynevezett szociális kisbolt pedig alig-alig funkcionál, nem árulnak benne szinte semmit, legfeljebb kenyeret és péksüteményt, ha az ember előző nap megrendeli. Ezen kívül tényleg csak a legalapvetőbb cuccok kaphatók, azok is csak reggeltől fél 11-ig, már amikor egyáltalán. De boltos kisasszonyt sem igen találni, most épp ideiglenes helyettesítő van, akinek az elődje pár hónapja felmondott, és a férje után kiköltözött Ausztriába.

Nagyjából ez mondható el minden munkaképes fiatalról. Gyerek, aki a zánkai általános iskolába buszozik, talán kettő van, s egy nagyobb, aki Tapolcára ingázik. A busz amúgy üresen jár, legfeljebb egy-két ingyen utazó nyugdíjas rándul be vele időnként a járási székhelyre. Még a biciklis kirándulók is elkerülik a falut, mert itt egy szódát vagy egy kávé sem kapni sehol, fagyfaltról álmodozni sem szabad, és persze nemzeti cigiből sincs.

Körzeti orvosi rendelő van Zánkán és Köveskálon, oda, ha kell, az öregeket kiviszi a falusi kisbusz, vagy Ili, a hivatásos segítő íratja fel és váltja ki a recepteket, s év közben hétfőtől péntekig ő hoz óvodai menükaját Zánkáról annak, aki előfizet rá.

Azt mondtam, ma 107 állandó lakója van a falunak, na meg a nyaralók. Egy-egy nyári hétvégén megjelennek az elegánsabb, idegen autók, az utcákon kicsit jobban öltözött idegeneket és gyerekeket is látni, időnként egy-egy pórázon vezetett elegáns kutyát, akit a helyi kertekbe zárt házőrzők irigykedve néznek és vadul meugatnak.

Az elején megugattak minket is az emberek, mert eléggé kilógtunk az általános összképből. Én narancssárga vagy piros nadrágban jártam-keltem, csíkos francia tengerézpólóban. Lerítt rólam, hogy városi, mi több, fővárosi ficsúr vagyok, aki sosem látott még kapát-kaszát, s fogalma sincs róla, hány lába van a birkának – ha egyáltalán meg tudná különböztetni a kecskétől az illető állatot.

Arról nem is beszélve, hogy az ő szemükben mi voltunk a zsidók, ami nem a származásunkról, s még kevésbé a vallásunkról szólt, hanem arról, hogy az ő szemükben idegenek, érthetetlenek és épp ezért gyanúsak vagyunk. És biztosan gazdagok is, hiszen a falu lakatlan, omladozófélben lévő házait – akkor még szinte fillérékért – felvásároltuk, felújítottuk, s ez a folyamat azóta sem állt le.

Igen, az egyszerűbb fejekben ma is él az antiszemita toposz, miszerint a zsidók uralják a bankokat, kizsigerelik a szegény embereket, maceszba sütik Solymosi Eszter vérét, és rengeteg más gonoszszágot is elkövetnek.

Élő zsidót persze nyolcvan éve, a holokauszt óta errefelé senki sem látott, de nagyjából úgy képzeltek el, hogy olyanok lehetnek, mint amilyenek mi, pesti bebírók vagyunk a nagyképű viselkedésünkkel. Fenn hordjuk a görbe orrunkat, vagy ha egyenes, hát azt, lenézzük a falusi kisembert, csak azért, mert ők dolgosak, szorgalmasak és mégis szegények, míg mi korábban Volvókkal, Nissanokkal meg Roverekkel közlekedtünk, ma pedig közülünk pár embernek nagy dzsipje vagy naplemről töltött elektromos autója van.

Bár ez eleinte nemigen volt kölcsönös, mi hamar megszerettük a falut

Amíg csak nyaralni jártunk le, a közvetlen szomszédainkon kívül kevés őslakost ismer-

Botlatókő avatás Monoszlón, csíkosban a szerző. Fotó: Kende János

tünk itt, s velük is barátságos, kölcsönösen udvarias, de persze nagyon is felületes volt a kapcsolatunk. A pesti bebírókat is csak lépésről lépésre ismertük meg, akikkel korosztályi, szakmai és hasonló társadalmi-műveltségi helyzetünk okán egymáshoz közelebb kerültünk.

Persze azt nem vizsgáltuk, hogy közülük ki lehet zsidó származású, és ki nem az, hiszen mi magunk sem fogalmaztuk meg pontosan, hogy mi minek vagyunk tekinthetők, hiszen vallástalan, kikeresztelkedett félzsidókként nem is igen volt ilyesféle identitásunk, legfeljebb a csurkai és ahhoz hasonló antiszemita kifakadások reakciójaképp éreztünk szolidaritást ezzel a kulturális közeggel, s tartottuk magunkat végletesen asszimilálódott magyar félzsidóknak. Ráadásul szüleink történelmileg – vagyis 1956 előtt – kommunisták, ateisták voltak, s a holokauszt idején átélt borzalmakat erőnek erejével feledni akarván minket sem neveltek sem zsidónak, sem vallásosnak, és jószerivel még a (félig) zsidó származásunkat is igyekeztek titkolni előttünk, de legalább is eljelentékteleníteni, amihez a hatvanas-hetvenes évek magyarországi közhangulata is hozzásegítette őket.

Én 13 évesen, 1967 nyarán tudtam meg, hogy az apám zsidó, és ezért ő és a családja a háború alatt üldöztetést szenvedett. De annak ellenére, hogy akkor zajlott le éppen a hatnapos arab-izraeli háború, én a témában eleinte rendkívül tudatlan voltam, nem érdeklődtem különösebben iránta, és gimnáziumi olvasmányélményeim előtt szinte semmit nem tudtam a holokausztról sem.

Hogy budapesti értelmiségi családban nőttem fel, és ráadásul a szüleim újságírók voltak, valamennyire belelátam ebbe a szakmai közegbe. És gimnazista koromban már én is kezdtem valamit kapisgálni arról, hogy kik lehetnek a zsidók, és hogy mit is akarnak valójában. (Kábé, hogy ne üldözzék és ne gyilkolják le őket.)

Azután a hetvenes évek közepén magam is bekerültem ebbe a körbe, külső szemlélőből egy napilapos szerkesztőség apró része lettem, és meglepetve láttam, hogy idősebb zsidó

származású és identitású kollégáim valamennyire a szárnyuk alá vettek, a keblükre öleltek. Engem, a renitens, ellenzékieskedő, hosszú hajú, nyugatmajmoló gyakornokot és pályakezdőt, csupán azon az alapon, hogy az apám vezetéknévéből kiindulva maguk közül valónak, vagyis részben zsidónak tekintettek. Ráadásul az egészre még ráakódott valami romantikus '56-os máz is, mert a forradalom előtti tavaszon ők is lelkesen hallgatták az apámhoz hasonló lázadó újságírók Petőfi-köri beszédét, olvasták több sajtószabadságot követelő cikkeiket, s maguk is megszenvedték az '56 utáni repressziót, ami nem kis részben éppen a korabeli fiatal, lelkes sajtómunkásokat sújtotta.

Mindehhez hozzájöttek a szakmai és privát baráti kapcsolataim is, nem meglepő módon a magamhoz hasonló egzisztenciákkal, vagyis a második generáció tagjaival, akiknek a szülei annak idején kikecmeregtek a háború romjai alól, és ezt az országot úgy-ahogy, sok vér és szenvedés közepette újjáépítették. Hibátlanok persze nem voltak, és különösebben hősök sem. Ami igazságtalanságot sokszor naivul, néha ostobán, de csaknem mindig akaratlanul másoknak okoztak, annak '56 után maguk is megitták a le-

vét börtön, állásvesztés, publikációs tilalom formájában,...

Ennek a generációnak a második vonala voltunk, az elszürkült egykori forradalmárok, a még korábban egyszer már üldözöttek, s aztán újra féltrekölttek gyermekei, s amikor Monoszlóra kerültünk, ez a már korábban is lázongó, de a rendszerváltás óta felszabadultabb közeg vett itt is körül minket. Mármost a pesti humán értelmiségi bebírók, a nyaralók társaságában.

De a falu népétől nagyon is különböztünk.

Azt, hogy mit gondolnak rólunk, egész pontosan nem tudhattuk, valószínűleg nem is volt és ma sincs ehhez adekvát fogalmi készletünk. De az idegenkedést nagyon is éreztük, és persze mi sem tekintettük magunkhoz hasonlóknak a helybéli parasztembereket. Az sem volt világos, hogy egyáltalán parasztok-e még ők, hiszen egyre kevesebben élnek közülük is a földből, inkább kallódó, egyik napról a másikra túlélő kisegzisztenciák. Talán a nyaranta az utcánkban lakó Ferge Zsuzsa ismerte a legjobban őket, s őt fogadták be a legtöbben a helyiek közül, mert épp olyan jól szót értett velük, mint mi velünk, és errefelé is mindenki szerette-tisztelte.

Amikor például egyszer valamiért – egy rossz helyen elhangzott, nyíltan antiszemita megjegyzés miatt – komolyabban eldurvult a helyiek és közöttünk mindig is létezett feszültség, ő volt képes egy délelőtt alatt véget vetni a hirtelen nyíltabbá vált ellenségeskedésnek, és ha kölcsönös szeretetre és megbecsülésre nem is, a kulturáltabb viselkedésre és a békésebb együttélésre végül mindkét felet aránylag könnyedén rávette.

Ferge Zsuzsa 93 éves korában, egy évvel ezelőtt meghalt, de a békésebb együttélés, legalább is a felszínen, azóta megmaradt. Sosem túloznám el ebben a saját szerepemet, de tény, hogy a tavalyi, a házam előtti botlatókő-állításunk, és főleg az azt megelőző, csaknem fél évig tartó előkészületek is sokat segítettek ebben, vagyis a fergezsuzsai szellem valamelyest való felidézésében.

Ezen a békés vonulaton továbbhaladva remélem, hogy hegyre felfutó utcánkat egyszer majd róla fogják elnevezni, és a kis közt, ami belőle nyílik, egy másik ősrégi, híres, hatvanas évekbeli bebíróról, Lengyel Józsefről. Hogy mindketten zsidók voltak? Nu, sagt schon.

Tardos János

PERNYE és FŰ

A Kossuth díjas Závada Pálnak új regénye jelent meg a minap. Ez már így rögtön jó hír. S, a Perye és fű elolvasása után elégedetten állapíthatjuk meg, hogy a kortárs magyar irodalom egyre-másra adja nekünk a remek műveket - a könyvkiadás nehézségei, a mostoha viszonyok ellenére.

A Perye és fű szerves része, folytatása Závada életművének. Hiszen szó van benne zsidó és nem zsidó együttélésekről, a kulákoknak bélyegzettek életéről, a történelemről és arról, vajon a sors mér e ránk kikerülhetetlen szerepet vagy mi is befolyásolhatjuk az események menetét. Ahogy az életben is, természetesen akad, akinek nagyobb mozgástér jut, mint a főszolgabírónak, aki derék ember, és a zsidók gettósításakor is állítása szerint próbál „emberséges” maradni - bár a település lakóinak egy részét mégiscsak elviszik és megölik, különösebb ellenállás nélkül. Míg más nem sokat tehet, amikor megvádolják egy mondvacsinált bűnüggyel és statáriálisan kivégzik. Akad, akit súlyos ítélettel fenyegetnek, s ezért vállalja, hogy besúgó lesz.

Ebben a regényben a negyvenes évek végén-ötvenes évek elején történt kirakatperekről gyűjtenek visszaemlékezéseket egy forgatócsoport tagjai a nyolcvanas évek második felében, közvetlenül a rendszerváltás előtt. Két rendszerváltás adja tehát e könyv történelmi kereteit.

Az egyik a rákosista-sztálinista hatalomátvétel, annak minden kegyetlenségével, a másik pedig a kádári világból való elszabadulás vitákkal teli kora.

Ez a második rendszerváltás lehetőséget adott arra valóban, hogy az akkoriak feltárják az előző korszakok addig rejtgetett, titkolt történelmét, akár a szégyenteljes bűn-

két is. Természetesen másként látja a múltat és a regény jelen idejét - a nyolcvanas évek végét - helyzeténél fogva mindenki. Mit gondol az, akinek az apja volt az a főszolgabíró és mit az, aki gyerekként maga is foglya volt a főszolgabíró által létesített gettónak? Ráadásul az emberek magánélete, párkapcsolati válsága, új szerelme a történelmi pillanatok idején sem szünetel. S ettől lesz a regény izgalmas irodalmi alkotás, s nem történelmi olvasókönyv.

A könyvben szereplő interjúk valóban elkészültek azokban a nyolcvanas években. Sipos András filmrendező Závada Pállal együtt forgatta az 1989-ben bemutatott Statárium című filmet. S ha sokszor szó szerint is idézi az akkori beszélgetéseket, mégiscsak irodalommal váltak a dokumentumok, sorsot kaptak az ott megszólalók. S jön mindehhez a forgatás történetéről szóló - a szerző szerint - tökéletesen fikciós szál. Bár időnként találgathatunk, melyik szereplőnek ki lehet a modellje - mégis úgy érdemes olvasni ezt, mint egy különösen izgalmas regényt. Mert az is.

Október 31-én nyílik a pesti Csányi utca 5 alatti Erzsébetvárosi Zsidó Történelmi Tárban Lajtai Péter kiállítása. Különleges anyagot választott ki erre az alkalomra az alkotó, taleszok felhasználásával, ha tetszik újraértelmezésével, hozott létre egészen különleges hangulatú műalkotásokat. A tárlat másik felében pedig önarcképek felhasználásával számol be múltához - a saját és a közös zsidó múltához fűződő viszonyáról. A kiállítás november 24-ig tekinthető meg a tár nyitva tartási idejében.

A tavaly október 7-én Izrael ellen elkövetett terrortámadás évfordulója alkalmából megemlékezést rendezett a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz), Izrael Állam Nagykövetsége és a Szochnut 2024. október 7-én. Majd civil szervezetek nevében felolvasták az áldozatok neveit a Herzl téren. Az emlékezés gyertyáit, Jakov Hadas-Handelsman Izrael állam nagykövete, Grósz Andor MAZSIHISZ elnöke és a magyar kormány nevében Tuzson Bence igazságügyi miniszter gyújtotta meg elsőként.

Jánossy Lajos: Itt élet

Rendezte: Máté Gábor
Dramaturg: Török Tamara
Díszlet: Khell Zsolt
Jelmez: Kovács andrea
Zene: Monori András

SZEREPLŐK:

Andris	Gloviczki Bernát
Anya	Ónodi Eszter
Apa	Kocsis Gergely
Nagymama	Elek Ferenc
Etelka néni	Szirtes Ági
Mosodás	Dankó István
Dávid	Lengyel Benjámín
Csutika, Borika, Juli nővér	Pálmai Anna
Horváth Kati	K a n y ó
Kata	
Boldi bácsi	Takátsy Péter
Bárány,	
Boldizsár Iván	Rajkai Zoltán

A különös hangvételű darabban, amelyben narráció és hagyományos jelenetek sora váltja

egymást, az óvodáskorától a főiskolás koráig követhetjük a főhős, Pálffy Andris életét – és a Kádár-rendszer utolsó húsz évét. Szülők, rokonok, barátok, szerelmek, példaképek portréi alkotják a tablót, amelyből kirajzolódik a rendszerváltást megelőző évek, évtizedek hangulata és a benne élők közérzete. Jellegetes helyek és jellegetes életutak; túlélési és boldogulási stratégiák, a szabadságkeresés és a megalkuvás különféle módozatai. Andris keresi a saját útját, menekül, lázad a rendszerben kijelölt helye ellen, miközben a családja elvárásainak is próbál megfelelni, és valójában nem tart semerre sem; története a felnőtté válásának története, amely félbemarad a rendszerváltás évében. Jánossy Lajos darabja, az *Örök hely és mindenhol idő* című regényének színpadi változata, lélekbe maróan idéz meg egy korszakot, a Kádár-kor szocializmusát és annak szűk levegőjét.

A drámából a Pesti sölétben olvasható először részlet.

TIZEDIK JELENET

APA (az óráját nézegeti) Fél nyolcra ígérte, most meg egész van.

ANYA Te szoktad mondogatni nekem, hogy ne izgassam magam. Most én mondom neked. Elég rég ismered Boldit, meccsen van, egy meccset sem hagy ki. Inkább elkésik a miséről, a bridzsről, vártunk rá mi is eleget, hogy elinduljunk kirándulni, mindenki várt türelmesen, mert tudtuk, Boldi meccsen van...

APA Boldi nélkül nem mentünk sehova.

ANDRIS Annyi mindent köszönhetek neki. Képes volt megnyugtatni benneteket.

APA Hiszen három tárgyból majdnem megbuktál, hát persze, hogy idegesek voltunk.

ANYA Éjszakánként elbitangoltál, azt se tudtuk, mikor jössz haza.

ANDRIS Csak a Dáviddal voltam.

ANYA Persze, csak Dáviddal voltál. Azt hittem, megőrülök, egy idő után már pontosan úgy ejtetted a szavakat, mint Dávid, emlékszem, mennyire idegesített téged is....

NAGYMAMA Andrisra nagyon hat Dávidka, ez tény, de nem igaz, hogy rossz útra vezet.

ANYA Tény, Boldi megnyugtattott, mondogatta, rossz pénz nem vész el, lesz belőle jó pénz, ne félj, ezt mondogatta.

(Boldi bácsi megjön.)

BOLDI BÁCSI Csókolom, Etelkám, kézcsók Jucikám, csinosak vagyunk, Alikám, meginnék egy viszkit, ne keresgélj, jó lesz bármilyen pohárban, Klárikám, dobj ide egy hamutartót, azt ott, ne szaladgálj. Megette a fene az egészet, végig csak egy csapat volt a pályán, aztán mégis az nyert, amelyik nem. Ettől a szaros Diósgyőrtől

kikapni, megáll az eszem.

APA Ez már rég nem az az Újpest, ami volt, de hát a Fradi sem az, mi meg kikaptunk a Zalaegerszegtől. Szégyen. De én már így maradok, örök fradistának.

BOLDI BÁCSI Amikor a BM-vette át az Újpestet, lett belőlünk rendőrcsapat, de ettől még én is megmaradtam újpestinek. Nehéz volt, de mit tehettem volna.

APA Van egy meglepetésem, Boldi, ezt nézd! (Betesz egy kazettát a magnóba.)

BOLDI Kolozsvár. 2. bécsi döntés utáni bevonulás felvétele. Ali...

APA ÉS BOLDI BÁCSI (énekelnek)

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

APA Amikor Horthy bejött Komáromban, én is ott voltam, az anyámmal álltunk a hídon, virág volt nálunk. Horthy rám nézett, tisztelgett és elegáns lépésekben tovább menetelt a lován. Virágszőnyeg borította a hidat.

NAGYMAMA Istenem, Kárpátalján ugyanez volt. A lányok koszorúval a fejükön, fehér ruhában, a fiúk attilában, a városok vezetői díszmagyarban.

APA A Székely himnuszt viszont két körüti zsidó slágerhandlé szerezte, Csanády György és Mihalik Kálmán.

ANYA Kohn és Grün.

BOLDI BÁCSI Bizony, a Hősök terén mindenki ott állt és éljenzett, zsidók és magyarok. Aztán lett, ami lett. De azt tudjuk, hogy az egész Trianon miattuk volt. A Tanácsköztársaság miatt, ami egy komplett zsidó vircsaft volt. A nyugatiak nem Horthytól félték és nem a Monarchiától, hanem a bolsevikoktól, a bolsevikok pedig egytől-egyig zsidók voltak. Kun Béla, Corvin Ottó, Szamuely. Ők akasztgatták végig a magyar vidéket. A nyúlshájú, svindler Károlyi, oldalán az Andrássy Katinkával hantírozott a földek fölött,

az úgynevezett földjei fölött, amik akkor már rég nem voltak a saját földjei, mert elkártyázta az összeset, jelzalog volt mindenén, ide szúrt egy karót, meg oda szúrt egy karót, a parasztnak meg nem kellett kétszer mondani, dörzsölték mohón a tenyerüket. Akkor látszott, baj lesz. A zsidó kommunisták persze megneszelték, hogy most jött el az idejük, ugrásra készen álltak, ők is röhögtek a markukba, ismerték Károlyit, tudták, milyen egy jellemtelen, gyenge alak, percek kérdése volt, hogy beülnek az Astoriába, beülnek mindenhová, ahova csak lehet, és szétverik a történelmi Magyarország iskoláit, osztályait, egyházait, katonaságát. A komplett mezőgazdaságot. Az ipart, a bankokat. A paraszt meg olyan, ha hagyják, fosztogat, viszi, amit ér, a prolik nemkülönben.

APA A Tanácsköztársaság rettenetes volt, nincs miről beszélni ez ügyben. A mai demokratikus ellenzék tagjai, a kis Rajk, Hamburger Miska, Petri és többiek, von Haus aus, kommunista gyerekek, nem szépíthetünk ezen sem.

BOLDI BÁCSI A kis Rajk apját ugyan

kivégezték, de ugyanazok végezték ki, akik közé ő is tartozott, ha nem vele végeznek, akkor ő végez másokkal.

APA Nagyrészt zsidó gyerekek, a szüleik az életüket az orosz megszállásnak köszönhetik, ezért, egy életre hálások maradnak nekik. Érthető. Ők a Kádár-rendszerben sem lettek kisemmizettek, élen jártak a rendszer kiszolgálásában, pozícióik meg-ingathatatlanok. A gyerekeik lázongása az Aczél György védnökségét élvező mutatvány. Aki szintén zsidó.

ANYA Appel Gyurka.

APA Utazhatnak New Yorktól Nebraszkáig, kockázat nélkül élhetnek rendszerellenes kicsapongásaiknak.

BOLDI BÁCSI Ellentétben a rendszerrel ténylegesen szembenállókkal, akiknek valóban van veszténivalójuk.

APA De Kádár okosabb, mint Rákosi, nem akar további mártírokat, viszont mi, politikai szerepet nem vihetünk, mert a lakosság keresztény és magyar derékhada tehetetlenségre ítéltetett, egyetlen feladatunk, hogy rendes életünkkel képviseljük da fke azt, amit ezek még képviselni hagynak nekünk.

BOLDI BÁCSI Járjunk templomba, olvassuk a Magyar Nemzetet, ne felejtjük a magyar Hiszekegyet, őrizzük a lángot, míg el nem jön a mi időnk.

ANYA Zsidó van benne.

BOLDI BÁCSI Klárikám, add ide, majd én megkeverem. Alikám, meginnék egy konyakot.

ANYA Észak, dél, kelet, nyugat.

NAGYMAMA Klári, Boldi, Mama, Ali.

APA A Szabad Európa százszor bemondhatja a nevüket, az oroszokat nem ezek a zsidó gyerekek fogják térdre kényszeríteni.

BOLDI BÁCSI Ahogy mondod, Alikám, színjáték az egész.

APA Macska-egér műsor a nyugatnak.

DÁVID (Apa, Anya, Boldi bácsi és Nagymama bridzsezni kezdenek) A magyar középosztállyal nincs dolgom. (Etelka néni palacsintát hoz Dávidnak, nézi, ahogy eszik) A polgárosodás motorjával, a zsidósággal szemben frusztrált, irigykedő, gyanakvó, gyűlölködő bagázs. A modern kultúrateremtéssel szemben a keresztény álságosságokba balzsamozott pogányság. Középosztálynak mondja magát, miközben elfásult feudális gyökerzetű dzsentrik

gyülekezete, ingyenélő hivatalnokoké, úgynevezett úriembereké és úriasszonyoké, méltóságos, nagyszágos és tekintetes nímandoké, kurzusideológiától átitatott elméjű tanároké és professzoroké.

ANYA Egy káró.

DÁVID Wagnerről, Thomas Mannról lövésük sincs, Klee, Malevics, ördögfüst nekik, Meyerholdról nem tudják, hogy eszik, vagy isszák, Bartókot ugatják, József Attilát leprolizzák, Lukácsot lezsidózzák...

APA Egy pikk.

DÁVID ...nekik Prohászka Ottokár a filozófus, ez a nemzetvédő fapap.

NAGYMAMA Két treff.

BOLDI Passz.

DÁVID Vajda Lajosról nem hallottak, az Európai Iskoláról fogalmuk sincs.

ANYA Két kőr.

DÁVID Kulturális horizontjukon Erkel álromantikus történelmi tablói, Benczúr mázolványai, Szabolcska Mihály, Fadrusz népies, csöpögő idilljei, Surányi, Nyíró és további heccmesterek és szélmalomhuszárok értékelhetetlen közleményei.

APA Két pikk.

DÁVID Jávor Pál hetyke bajsza és az operettek hagyományos marhaságai.

NAGYMAMA Négy kőr.

DÁVID Magyarország végzete ők, tisztelet a kivételnek, Márainak mindenekelőtt, aki egyedül levonta a konzekvenciáit ennek az immunbetegségnek, amit keresztény-középosztálynak neveznek eufemisztikusan.

BOLDI Passz.

DÁVID Ki nem állhatom ezt az egész keresztény-közép főzeléket. A Horthy-műsor kártékony politikai giccs, Feszty-körképestől Herczeg Ferencestől. Kiütést kapok ettől a hamis tudattól, attól, hogy ezek a keresztény-középek meg vannak győződve róla, hogy ha a föld Isten kalapja, Magyarország a bokréta rajta. Provinciálisnak és hazugnak és önsajnálónak tartom minden gesztusukat.

ANYA Így még senkit nem láttam enni. Mintha otthon éhezették volna, Etelka néni palacsintáiból egy ültében megeszik két tucatot, anélkül, hogy megrágná őket.

NAGYMAMA Szegény Dávid, tényleg folyton éhes.

APA Dávid egy izgága zsidó srác, be van sózva reggeltől estig. Állandóan izzadságszaga van, egy napig kell szellőztetni utána.

De a kórházban a nővérek imádták, József Attilát szavalt, dupla párizsit kapott vacsorára, külön teát, mindenkit levett a lábáról, olyan volt, mint egy gyerek.

Dávid! Még mindig nem hoztad vissza a Joyce-ot, amit egy hétre kértél kölcsön!!!

Fotók: Dömölky Dániel

Mindig fizetünk a végén

Ki ne ismerné Budapest közlekedési viszonyait? Az ember két dologban biztos lehet: nem tud haladni és nem tud parkolni. Mindeokozottabban igaz a színházi negyedben, a pesti

Broadway-n. Az itt játszó színészek esténként mindent felajánlanak Szent Antalnak, hogy autójukkal meg tudjanak állni.

Egy alkalommal a kitérő színész, Körmendi János tiltott helyen volt kénytelen parkolni. Az előadás után szomorúan vette tudomásul, hogy a szélvédőn ott lapul a büntetődédula 800 forintról. Másnap elmesélte kedvenc színész kollégájának, Heller Tamásnak, mi történt ele. Heller megnyugtatta, ugyan, ezt nem kell komolyan venni, nyugodtan eltépheted, én is mindig ezt teszem.

Két hét múlva Körmendi falfehéren jött be, és mutatta a 2500 forintos csekket. Heller Tomi ismét megnyugtatta, ugyan, ezt nem kell komolyan venni, neki már jó néhány esetben küldtek ilyen csekket, és soha nem fizette be.

Egy hónap múlva Körmendi ismét egy csekket szorongatott a kezében, és még kétségbeesettebben mesélte Hellernek:

-Mivel nem fizettem be a 2500-at, most már 10.000-re büntettek meg.

-Ne törődj vele, sose találják meg, nyugodtan tépd össze.

Körmendi ismét megfogadta a tanácsot. Két hónappal később már könnyes szemekkel mutatta a 20.000 forintos csekket és kérdően nézett tanácsadójára. Heller kezébe vette a büntetőhatározatot, hosszan nézte, majd Körmendihez fordult és így szólt:

-Nincs mese, Janikám, ezt most már BE KELL FIZETNED !!!

Nyasszaföldön

Közismert: a színház összetett művészet.

Teljesen akadémikus a vita, kinek a szerepe fontosabb az előadás létrehozásában, a szerzőé, a rendezőé vagy a színészé. Összehangolt, pontos munkára van szükség mindannyiuk részéről. Egy jó rendezői instrukció világokat nyit ki. Segíti a színészt. Gon-

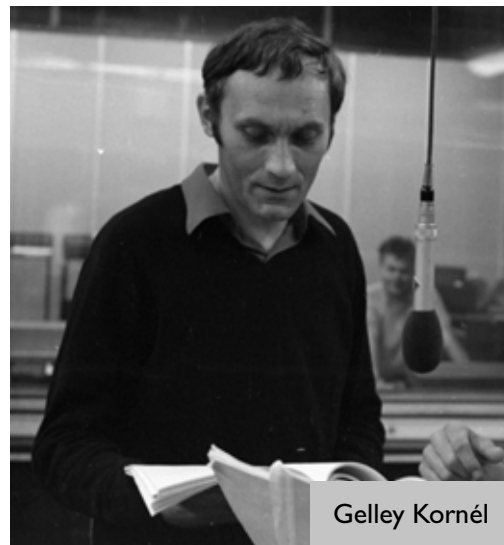

Körmendi János

dolatokat ébreszt. Sikeres szerepformáláshoz vezethet. A rossz instrukció természetesen mindennek az ellenkezője.

Történt, hogy a Nemzeti Színházban próbáltak egy darabot, amelyet Marton Endre rendezett, akinek kapcsolata Major Tamással nem volt éppen felhőtlen. Nem igazán nézték meg egymás munkáit. Egy alkalommal Suka Sándor, a remek karakterszínész odament Majorhoz és arra kérte, hogy nézzen már meg egy jelenetet, amely semmiképpen nem akar összeállni.

A jelenet mindössze kétszemélyes volt, a magas, szikár Gelley Kornél és az alacsony Suka Sándor játszották. Major elhárította magától a dolgot, és azt mondta, hogy szó sem lehet róla, ő Marton próbáit, sőt előadásait

Gelley Kornél

sem nézi meg és nem ad semmilyen tanácsot. De Suka napokon keresztül könyörgött, tegye meg ezt a szívességet, mert a jelenet nem működik, és meg fognak bukni. Major titokban megállt hátul a sötét nézőtéren és megnézte az ominózus jelenetet, de napokig egyetlen szót sem szólt a magas Gelleyhez és az alacsony Sukához.

A két színész már lila volt a kíváncsiságtól. És a bemutató előtt két nappal a színészbüfében – kávézás közben – lazán odaszólt nekik:

– Sukuci, menjen el a színpadon a Gelley mellől, mert úgy néznek ki, mint Kanada és Nyasszaföld cukorfogyasztási grafikonja!

Beregi Péter

Fotók: Fortepan – Szalay Zoltán

Major Tamás és Suka Sándor

A töltött ételek ünnepe

Szukkottal elérkezett a töltött ételek ideje is, az ünnep hetedik napjára Magyarországon is szokás holikeszt, különleges töltött káposztát sütni. De a többi napon is ehetünk mindenféle levélbe töltött finomságot, a feltekert levelek ugyanis a Tórára emlékeztetnek bennünket.

Hat receptet mutatunk, benne vegetáriánus, húsos, halas, sőt, vegán alternatívával, hogy mindenki megtalálja a kedvérevalót az ünnep alkalmából. Már csak egy szépen feldíszített sátrat kell találni a kellemes falatozáshoz.

1. BÁRÁNNYAL TÖLTÖTT KÁPOSZTA

HOZZÁVALÓK:

- 12-14 db savanyú káposzta levél
- 500 g bárányhús (darálva)
- 1 csésze rizs
- 1 közepes hagyma (finomra vágva)
- 2 gerezd fokhagyma (zúzva)
- 1 evőkanál paradicsompüré
- 1 teáskanál őrölt kömény
- Só és bors ízlés szerint
- 1 csokor kapor (finomra vágva)
- 2-3 evőkanál olívaolaj
- 2 csésze paradicsomlé
- -1/2 citrom leve és reszelt héja

ELKÉSZÍTÉS:

1. Főzd a rizst félig készre.
2. Egy serpenyőben olívaolajon pirítsd meg a hagymát és a fokhagymát, add hozzá a darált bárányhúst, és párold, amíg meg nem barnul.
3. Keverd össze a főtt rizst, húst, paradicsompürét, köményt, kaporot, sót és borsot.
4. Töltsd meg a káposzta leveleit a töltelékkel, és tekerd fel. Érdeemes apró töltelékeket készíteni.
5. Helyezd a tekercseket egy lábasba, öntsd rá a paradicsomlevet, és told 160 fokos sütőbe körülbelül 1-1,5 órára. Tálalás előtt, de még a lábasban csavard rá a citromot, és reszeld rá a citrom héját.

2. HALAS DOLMA (SZŐLŐLEVÉL- VÉLLEN)

HOZZÁVALÓK:

- 20-25 db szőlőlevél (Készen lehet tartósított szőlőlevelet vásárolni.)
- 400 g darált halfilé (érdeemes friss tőkehalat, esetleg lazacot választani)
- 1 csésze főtt bulgur (közepes finomságú)
- 1 közepes hagyma (finomra vágva)
- 1 teáskanál kapor vagy kakukkfű (szárított vagy friss)
- 1 citrom leve és héja + 1 egész citrom felkarikázva
- Só és bors ízlés szerint
- 4 evőkanál olívaolaj
- 1,5 csésze zöldség alaplé
- -2 dl görögjoghurt

ELKÉSZÍTÉS:

1. Egy serpenyőben olívaolajon pirítsd meg a hagymát, majd add hozzá a darált halat, és párold meg.
2. Keverd össze a halat, bulgurt, kaporot vagy kakukkfűvet, citromlevet, sót és borsot.
3. Töltsd meg a szőlőleveleket a töltelékkel, és tekerd fel. Elég egy kiskanálnyi mennyiséget tenni a levelekbe.
4. Helyezd a tekercseket egy lábasba, öntsd rá az alaplevet, és párold 30-40 percig.
5. Tálalásnál tegyél a szőlőlevelek mellé egy-egy karika citromot és kanalazz a tetejére görögjoghurtot.

3. TÖLTÖTT KELKAPOSZTA (VEGETÁRIÁNUS)

HOZZÁVALÓK:

- 15-20 db kelkáposzta levél (kiskertekben még előfordulhat tormalevél is, azzal is nagyon finom)
- 1 csésze főtt quinoa
- 1 közepes hagyma (finomra vágva)
- 1 kiskanál oregánó
- 1 kisebb csokor apróra vágott petrezselyem
- 3 gerezd fokhagyma (zúzva)
- 1 közepes sárgarépa (reszelve)
- 100 g feta sajt (morzsolva)
- 1 marék olívbogyó kimagozva
- ½ csésze olívaolaj
- Só és bors ízlés szerint
- 1 evőkanál citromlé

ELKÉSZÍTÉS:

1. Pirítsd meg a hagymát és fokhagymát olívaolajon, majd add hozzá a reszelt sárgarépát, és az apróra vágott olívbogyót.
2. Keverd össze a főtt quinoát, a zöldségeket, feta sajtot, petrezselymet, citromlevet, sót és borsot.
3. Töltsd meg a kelkáposztaleveleket a töltelékkel, és tekerd fel.
4. Helyezd a tekercsokat egy lábasba, locsold meg olívaolajjal és párold 30 percig.
5. Fogyasztható magában fingerfoodként, de kevés paradicsomos mártással és rizzsel körítve főételként is. Hidegen és melegen is finom. Ha thinával (fűszeres szezámmag paszta) vagy mogoróváj mártással kínáljuk, akkor az oregánó helyett tegyünk bele baharat fűszerkeveréket!

4. ZÖLDSÉGES TÖLTÖTT KELKÁPOSZTA (VEGETÁRIÁNUS)

HOZZÁVALÓK:

- 12-14 db friss káposzta, kelkáposzta, vagy szőlőlevél (lefagyasztva, majd kiolvasztva)
- 1 csésze főtt barna rizs
- 1 közepes hagyma (finomra vágva)
- 2 gerezd fokhagyma (zúzva)
- 8 darab olajban eltett aszalt paradicsom
- 1 kaliforniai paprika (finomra vágva)
- 8 evőkanál főtt csicseriborsó, esetleg lencse
- 1 kis cukkini (reszelve)
- 1 csésze apróra vágott friss petrezselyem
- 1 teáskanál pirospaprika
- Só és bors ízlés szerint
- 2-3 evőkanál olívaolaj
- 2 csésze zöldség alaplé
- 2 evőkanál méz

ELKÉSZÍTÉS:

1. Főzd meg a barna rizst félkészre.
2. Egy serpenyőben olívaolajon pirítsd meg a hagymát, fokhagymát, paprikát és cukkinit, amíg megpuhulnak.
3. Keverd össze a zöldségeket, főtt rizst, petrezselymet, pirospaprikát, sót és borsot és a csicserit.
4. Töltsd meg a káposzta leveleit a vegetáriánus töltelékkel, és tekerd fel.
5. Helyezd a tekercsokat egy lábasba, önts rá az alaplevet, és főzd 45 percig alacsony hőfokon.

5. HALAS TÖLTÖTT KÁPOSZTA (SZEFA-RAD SÜLT KÁPOSZTA)

HOZZÁVALÓK:

- 12-14 db friss káposzta levél
- 500 g fehér hal (darálva, például tőkehal)
- 1 csésze főtt basmati rizs
- 1 közepes hagyma (finomra vágva)
- 2 gerezd fokhagyma (zúzva)
- 1 teáskanál fűszerkömény
- ½ teáskanál római kömény
- Só és bors ízlés szerint
- 1 csokor friss koriander (vagy petrezselyem, finomra vágva)
- 2 evőkanál citromlé
- 2 csésze hal vagy zöldség alaplé

ELKÉSZÍTÉS:

1. Főzd meg a basmati rizst félig készre.
2. Egy serpenyőben olívaolajon pirítsd meg a hagymát és fokhagymát, majd add hozzá a darált halat, és párold meg.
3. Keverd össze a főtt rizst, halat, fűszerköményt, koriandert, citromlevet, sót és borsot.
4. Töltsd meg a káposzta leveleit a töltelékkel, és tekerd fel.
5. Helyezd a tekercsokat egy lábasba, locsold meg az alaplével, és párold 40-50 percig.

6. LENGYEL HOLISZKA (HOLISZESZ) SZUKKOT HETEDIK NAPJÁRA

HOZZÁVALÓK (4 FŐRE):

- 12-14 db káposzta levél (friss vagy savanyú, attól függően, hogy milyen ízt szeretnél)
- 500 g darált marhahús
- 1 csésze rizs (előfőzve)
- 1 közepes hagyma (finomra vágva)
- 1 tojás
- 1 evőkanál friss kapor vagy 1 teáskanál szárított kapor
- Só és bors ízlés szerint
- 1 evőkanál olívaolaj (a sütéshez)
- 2-2,5 csésze paradicsomlé vagy zöldségalaplé
- 1 evőkanál paradicsompüré (opcionális, a sűrítéshez)
- 4 evőkanál méz
- 2 evőkanál mazsola

ELKÉSZÍTÉS:

1. Káposzta előkészítése:
  - Ha friss káposztát használsz, forralj fel egy nagy lábos vizet, és blansírozd a káposzta leveleket 2-3 percig, amíg megpuhulnak. Ha savanyú káposztát használsz, öblítsd le, hogy kevésbé legyen savanyú íze. Használhatsz egyben lefagyasztott, majd kiengedett káposztaleveleket is, szerintem ezzel a legkönnyebb dolgozni.
2. Töltelék elkészítése:
  - Egy serpenyőben, olívaolajon pirítsd meg a hagymát. Érdeemes szép aranybarnára sütni.
  - Egy tálban keverd össze a darált húst, a főtt rizst, a pirított hagymát és fokhagymát, a tojást, a kaprot, sót és borsot. Alaposan keverd össze, hogy a hozzávalók jól összetapadjanak.
3. Töltés:
  - Töltsd meg a káposzta leveleket a húsos töltelékkel. Hajtogasd be a levél széleit, majd tekerd fel a levelet, hogy a töltelék ne jöjjön ki főzés közben.
4. Főzés:
  - Helyezd a töltött káposzta tekercsokat egy nagy lábasba. Öntsd rá a paradicsomlevet és a paradicsompürét (ha használsz), majd töltsd fel annyi vízzel vagy zöldségalaplével, hogy ellepje a tekercsokat.
  - Fedd le a lábast, és főzd alacsony hőfokon körülbelül 1,5-2 órán át, amíg a hús megpuhul. Locsold meg a mézzel, és szórd meg a mazsolával, és tedd vissza a sütőbe még 15 percre.

sBodrogi Fűszeres Eszter

Podcaston is hallhatóak vagyunk már: elég csak erre a linkre katintani hozzá:

<https://podcasters.spotify.com/pod/show/fszeres-klub2>

